

[Bij de illustraties: ik heb tamelijk veel foto's bij de films uit deze tijd, waaronder meer dan 500 die formeel door de Filmkeuring niet werden toegelaten voor gebruik in de bioscoopvitruines. Van deze foto's, zie het rode bijschrift **niet toegelaten**, die mij destijds uit de nalatenschap van Euro- en Centrafilm zijn geschonken, kan ik een slechts kleine selectie tonen. Die laat zien waarmee de keurders in de films zelf moeite hadden. Bedenk wel, dat ook (te) jeugdig publiek de vitrines zag.]

Succesfilm uit 1967. Vakbladreclame van Centra Film.

DOSSIER AFSCHAFFING FILMKEURING, 1965-1977

Zoals in alle westerse landen bestond vanaf het begin van het bioscoopvermaak van staatswege toezicht en regelgeving. In ons land was de invalshoek dat het een 'openbare vermakelijkheid' was en dat de burgemeesters dus bevoegd waren, krachtens de Gemeentewet, om de goede zeden en de openbare orde te controleren. Later kwam het accent vooral op de bescherming van de jeugd te liggen. In alle grote gemeenten onstonden daardoor vormen van keuring en censuur, vaak ook vanuit kerkelijke hoek. Om een verdere wildgroei van lokale ingrepen te verhinderen en de filmverhuurders en bioscoopexploitanten enige zakelijke zekerheid te verschaffen, ontstond hier na veel gepalaver in het parlement de *Bioscoopwet* van 14 mei 1926.

Deze stelde een rijkskeuring in, waaraan films vóór openbare vertoning verplicht moesten worden voorgelegd. Die films werden dan niet toegelaten (categorie D) of wel toegelaten (A voor alle leeftijden, B voor boven 14 jaar, C voor boven 18 jaar). Ze konden eventueel na een herkeuring (met of zonder coupures) alsnog worden toegelaten of in een lagere leeftijdscategorie worden ingedeeld. Vitruinefoto's moesten ook worden gekeurd. Zij werden toegelaten of verboden. Al die keuringen geschieden niet door ambtenaren, maar door roulerende leden van een grote commissie, die wel een ambtelijke voorzitter had. Naast de rijksfilmkeuring bestond een indirecte gemeentelijke nakeuring, namelijk de Katholieke Film Centrale (KFC), die al vanaf 1923 bestond en via een moeizaam bevochten achterdeurtje in de wet kon blijven bestaan. Deze keurde films door eigen commissies volgens hetzelfde systeem, maar kende binnen de groep C de categorieën C1, C2 en C3, en kwam

vaker op D uit. Deze uitslagen waren echter slechts bindend voor bioscopen in (katholieke) gemeenten die zich hiertoe vrijwillig hadden verplicht. Deze club had een lange naam: Vereniging van Nederlandse Gemeenten voor Gemeenschappelijke Filmkeuring op Katholieke Grondslag. Omdat grote zuidelijke gemeenten afhaakten en er dus geldgebrek ontstond, werd deze vereniging per 1 oktober 1967 ontbonden en hield de katholieke nakeuring door de KFC op te bestaan. Dit bracht de discussies in een stroomversnelling.

Sneeuwstormen, 1946 (Centra). Niet toegelaten.

De bioscoopwet van 1926 was afgezien van kleine aanpassingen nog steeds van kracht. Vooral het idee dat films voor volwassenen nog altijd voor vertoning verboden konden worden kwam in de loop van de jaren '60 steeds meer onder vuur te liggen. Dat was in de hele westerse wereld zo. Het had te maken met de emancipatie van de burgerij, de ontkerkelijking, de betere scholing van de jeugd en allerlei andere sociologische factoren. Het verbod van de politiek gevoelige, meestal als communistische of anti-Amerikaanse propaganda beoordeelde films, had altijd omzeild kunnen worden door deze in besloten kring te vertonen, vooral in filmiga's. In de jaren '60 was echter de seksuele vrijheid zodanig gegroeid, om dezelfde sociologische redenen, dat eerst het bloot en later ook de seksscènes in films steeds meer geaccepteerd werden. Daar kwam bij dat het bioscoopbedrijf in een dodelijke concurrentie met de televisie was verwickeld. Behalve kleur, breedbeeld en de anonimiteit van een donkere zaal waren ook de ingrediënten seks en geweld een manier om publiek te trekken. De vrijere moraal in de films en de aard van de films in hun explicietheid van seks, geweld en maatschappijkritiek werd een spiegel van de snelle verandering die de maatschappij in de jaren '60 en '70 onderging. De film en de bioscoop waren slechts een radertje in dat grote wiel, niet de oorzaak, maar een van de vele gevolgen. Het geheel kan achteraf als een ware maatschappelijke omwenteling worden gezien.

Omdat ik in die jaren ben afgestudeerd als socioloog (februari 1968) en tijdens mijn studie en in de eerste tien jaar daarna nauw bij de filmwereld betrokken ben geweest, heb ik die omslag in de bioscoopzeden van nabij meegemaakt en ook steeds het documenteren en bestuderen waard gevonden. De films waren symptomatisch voor de sociale en culturele revolutie die plaatsvond, veel méér nog dan ook ik me toen realiseerde, en het voortbestaan

van de filmkeuring in haar oude vormen werd een mission impossible. Dat gebeurde zo in de hele westerse wereld. Zweden en Denemarken liepen voorop, Nederland en Duitsland volgden vrij snel. Frankrijk en Italië bleven niet lang achter, mede omdat die landen een omvangrijke filmindustrie hadden, waarvan met name het onpretentieuze deel een praktisch en financieel belang had bij censuurloze omstandigheden. In de Verenigde Staten ontstond vanaf 1970 een hele bedrijfstak buiten het officiële Hollywood om die onversneden pornofilms maakte, vanaf ongeveer 1985 echter niet meer voor de bioscopen, maar rechtstreeks voor de betaaltelevisie en de videomarkt (die inmiddels alweer weg is).

1964
de film, die laat zien wat de titel
belooft, blijft alle records slaan

na 9 weken Parijs - Amsterdam met een bruto-
recette van meer dan f 100.000,— is deze film
door contractuele verplichtingen overgebracht
naar het Centraal Theater.

HET IS ONGELOOFLIJK MAAR WAAR!!!!

Ook in het Centraal Theater (in de 10de week
Amsterdam) is het absolute huisrecord gebroken!
Deze week dus een commerciële speelweek voor de
exploitanten van:

De culturele en journalistieke elite bepleitte de afschaffing van de filmkeuring voor volwassenen vooral om principiële redenen - het idee dat cultureel waardevolle films geheel of gedeeltelijk verboden konden worden wegens hun erotische sfeer of hun politieke boodschap. Maar de politiek en het establishment zagen uiteraard wel aankomen, dat dan tevens de deuren naar de porno letterlijk zouden worden opengezet. Het veranderen van de wet is dan ook bepaald niet zonder slag of stoot verlopen. Reeds de commissie Witte stelde in 1969 voor de gemeentelijke nakering en het verbieden van films af te schaffen. Het feit dat de KFC in 1967 wegens geldgebrek en gebrek aan animo was gestopt kwam mooi uit. Een eerdere poging in 1961 van PvdA en VVD om elke vorm van nakering de nek om te draaien was in de Kamer gestrand. Het probleem lag bij politieke onwil en bij de juridische complicaties. De Bioscoopwet had namelijk niet alleen te maken met de bevoegdheid van de burgemeesters op het gebied van de openbare orde (artikel 221 van de Gemeentewet), maar ook met het Wetboek van Strafrecht (artikel 240), waarin een expliciet verbod van ongewilde confrontatie met pornografie staat. Dat artikel leidde een ietwat slapend bestaan, maar zou na de afschaffing van de filmkeuring buitengewoon lastig gehandhaafd kunnen worden (tenzij er hiertoe weer een nieuw soort keuring vooraf zou worden ingesteld). Juist op dit punt was het proefproces van belang, dat door de Bioscoopbond werd uitgelokt toen de pornofilm *Deep throat* in een bioscoop werd vertoond, waarover de Hoge Raad uiteindelijk vaststelde dat dit geen 'onverhoedse confrontatie' was en wegens de gehanteerde toegangsleeftijd, namelijk niet voor minderjarigen, evenmin in strijd met het Wetboek van Strafrecht. Uiteindelijk zou de keuring vooraf worden afgeschaft voor die films, die bestemd waren voor een publiek van 16 jaar en ouder. Dat ging in op **1 juli 1977**, maar de

bioscopen liepen er al een paar jaar enigszins op vooruit. Er kwam wel een nieuwe regeling ter bescherming van de jeugd. Wat de porno betrof, althans in grote bioscopen, volgde nog een achterhoedegevecht door minister Van Agt en zijn geestverwanten. Zij vonden dat daartoe ook het Wetboek van Strafrecht gewijzigd zou moeten worden, iets waarvan ze bij de behandeling van de keuringswetvoorstellen juist steeds afkering van waren gebleken. De Hoge Raad deed hierover in november 1977 uitspraak: porno mocht, ook in grote bioscopen, mits duidelijk aangekondigd en alleen toegankelijk voor boven 18 jaar. Het dossier kon hiermee worden afgesloten. Dus per 1 januari 1978 was ook dat in de praktijk geregeld; de grens van 18 was geen probleem (eerder een reclame).

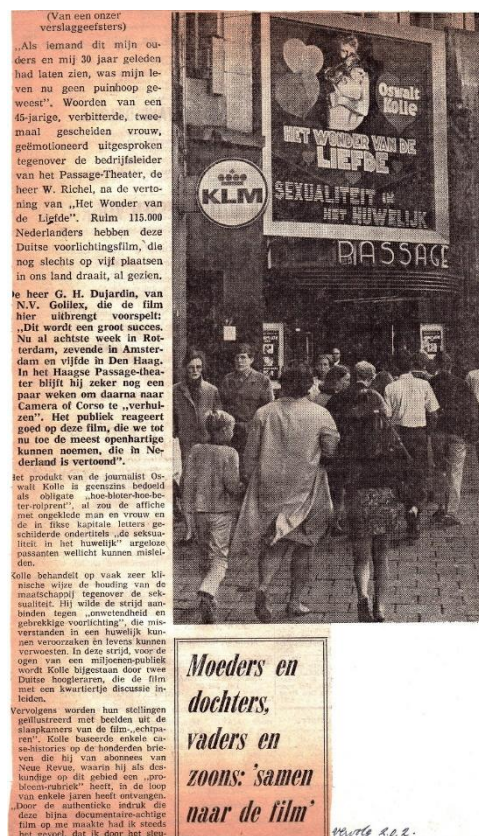
Mudhoney, 1967 (City). Niet toegelaten.

Dit alles is natuurlijk uitvoerig vastgelegd en gedocumenteerd. Omdat ik erbij was en ooit het vage plan heb gehad op dit onderwerp te promoveren, heb ik enkele klappers vol knipsels en stapels andere publicaties hierover bewaard. Het lijkt me aardig een selectie hieruit in een veel losser en speelser verband dan een dissertatie bij elkaar te zetten. Ik zal ook enkele pennevruchten van mezelf uit die tijd citeren en wat autobiografische gevens noteren, niet om te bewijzen dat ik een vooruitziende blik heb gehad, maar gewoon omdat ik er nu eenmaal *bij* was. Voor mij is dit dossier van teksten en scans een documentje dat, naast wat glimlachjes en nostalgie, ook enig sociologisch inzicht kan oproepen. Ik houd de chronologische volgorde aan, anders wordt het een chaos.

De omslagpunten kunnen worden geassocieerd met een beperkt aantal films. Bij de kunstfilms waren dat *Les amants* (1958) van Louis Malle over de liefde tussen een jongen en een oudere vrouw, en vooral *De grote stilte* (1963) van Ingmar Bergman over twee vrouwen die zoeken naar contact en iets zinvol in een akelig lege wereld. In de sfeer van de sensatie was het *Mondo cane* (1962) van Gualtiero Jacopetti, een mengeling van brute beelden, soms bloot, in een aanvechtbaar journalistiek verband, gevolgd door nog minstens vijftien van die films. Seksfilmpjes waarin voor het eerst relatief bloot (geen seks) werd toegestaan waren *Les stripteaseuses* (1964), *Mudhoney* (1965) van Russ Meyer en *Baai der Begeerte* (1964) van Max Pécas, die later trouwens ook twee van de beste Franse pornofilms, *Les 1001 perversions de Félicia* (1975) en *Luxure* (1976), zou maken, waarna hij terugkeerde naar de softe seks. Doorbraakfilms voor het grote publiek waren *Das Wunder der Liebe 2* (1968) van Oswalt Kolle, een algemeen als oprecht beschouwde voorlichtingsfilm over erotiek, gevolgd door een reeks replica's. Dan de provocatieve grotestadfilm *Blue movie* (1971) van Wim

Verstappen, die zeer moeizaam door de keuring kwam, maar daarna een doorslaand commercieel succes werd. En in hoge mate ook *Turks fruit* (1973) van Paul Verhoeven, naar het vrijmoedige eigentijdse verhaal van Jan Wolkers (die tevens zorgde voor een doorbraak in de literatuur die op scholen gelezen mocht worden). Geleidelijk werd seks een onderdeel van het gewone leven en de gewone film.

Hoe willekeurig ook, ik moet ergens beginnen. Het jaar 1965 lijkt me een geschikt startpunt.

1965

Aktion saubere Leinwand

Saubere aller Länder, vereinigt euch. Schon ist es uns gelungen, die saubere Bombe zu produzieren. Was unserem Kino fehlt, ist die saubere Sexbombe. (Frankfurter Allgemeine Zeitung, Nr. 92, 1965).

Daar de Westduitse grondwet alle censuur uitsluit, kent men bij onze oosterburen ook geen filmkeuring van overheidswege. Wel is er de Freiwillige Selbstkontrolle (FSK), een te Wiesbaden gevestigd keuringsinstituut, dat naar Amerikaans voorbeeld door de film-industrie zelf in stand gehouden wordt en waarin o.a. vertegenwoordigers van de kerken zitting hebben. Het beleid van de FSK is de laatste jaren nogal mild geweest, hetgeen hier en daar weerstanden heeft doen ontstaan. Een schok veroorzaakte de toelating van Ingmar Bergmans *De grote stilte*, in welke film in het geheel geen coupures werden aangebracht. Toen daarna de Zweedse film *491* werd aangekondigd, begon men al te protesteren vóór men de film gezien had. De FSK werd door allerlei verontwaardigde personen en groepen tevoren gewaarschuwd, dat men de toelating van deze film tot de Westduitse bioscopen niet nemen zou. Ten slotte is *491* (in Nederland verboden) toch toegelaten, echter in een drastisch gekuiste vorm. De Italiaanse *Mondo*-films, die het in Duitsland erg goed doen, werden in de kritiek op het beleid van de FSK betrokken. [...] In de Bürgeraktion Saubere Leinwand neemt de protestbeweging tegen het ‘schmutzige Leinwand’ en de ‘versexualisering van het openbare leven door de slechte film’ thans organisatorische vormen aan. De actie is begonnen in het plaatsje Straubing, waar een protest tegen *De grote stilte* leidde tot het plan alle films, die door de katholieke filmcommissie in klasse IV (‘abzulehnen’) waren ingedeeld, te weren. De actie maakt de indruk spontaan begonnen

te zijn, maar is op korte termijn door plaatselijke autoriteiten in verschillende delen van de Bondsrepubliek min of meer overgenomen. [...] Dat de organisaties van het bioscoopbedrijf grote bezwaren tegen de actie hebben is begrijpelijk. Ook in Duitsland hebben de bioscopen het moeilijk, de op stapel staande filmwet laat nog op zich wachten en de bedreigingen met georganiseerde boycot komen hard aan. [...] Het op één lijn stellen van *De grote stilte* met de Italiaanse *Mondo*-produkten, getuigt niet van oordeel des onderscheids. Onze totaalindruk van deze actie is dus bepaald niet gunstig. Aan navolging in Nederland bestaat geen behoefte. Zeker, de opvattingen omtrent hetgeen op het witte doek toelaatbaar en ontoelaatbaar is, zijn aan het veranderen. Zowel een nieuwe interpretatie van bepaalde zedelijke beginselen en morele maatstaven als een gewijzigde positie van film en bioscoop in de samenleving speelt hierbij een rol. Het zou van een reactionaire gezindheid getuigen dit veranderingsproces louter negatief te waarderen. Wat wij nodig hebben is niet een aan de hand van voorbarige en eenzijdige veronderstellingen gezuiverd filmdoek, maar een zuivering van het kijken en oordelen, dat onderscheid weet te maken tussen hetgeen waarachtig en onwaarachtig is. Het is nog altijd de veelgesmade filmvorming, die zonder veel ophef in deze richting werkt en die zodoende naar onze overtuiging meer zoden aan de dijk zet dan welke opzienbarende protestacties dan ook.

[J.A. Hes in *Critisch Film Forum* 6, september 1965. Jan Hes promoveerde in 1972 bij professor Sj. Groenman, bij wie ik in 1968 ben afgestudeerd als socioloog, op *In de ban van het beeld, een filmsociologisch-godsdienstsociologische verkenning*. Hij was een stem van de gematigd progressieve protestantse hoek.]]

Sexy proibito, 20-04-1966 (Eurofilm). Niet toegelaten.

1966

Merkwaardige gevallen van censuur onthult onze Romeinse correspondent. *Operation crossbow* is, schrijft hij, vertoond zonder hoofdrolspeelster Sophia Loren: in de bioscopen van Kairo en Beiroet zag men een zwarte vlek op alle plekken waar Loren voorkwam, hetgeen betekent dat ze beeldje voor beeldje is weggeïnk - en zulks op grond van het feit dat ze medewerking heeft verleend aan een film die in Israël werd opgenomen.

Dichter bij (vooral *zijn*) huis stuitte onze correspondent op een niet minder merkwaardig geval: een film van Luigi Zampa (een semi-satiricus uit de generatie van Mario Soldati, Eduardo de Filippo en De Sica), genaamd *Misdaad om de eer* en spelend in Sardinië, werd door de procureur der republiek in Cagliari 'zedenkwetsend en uiterst obscene' genoemd, en derhalve verboden. Het verbod geldt niet alleen voor het eiland, maar meteen voor heel Italië. 'Misschien,' vernemen we uit Rome (waar de film in het diepste geheim en 'voor eigen risico' der genodigde toeschouwers aan pers en belangstellenden werd gedraaid), 'is er in enkele van de liedjes die in een van de volkomen onbegrijpelijke sardische dialecten werden gezongen, wel wat pikants te vinden, maar wat de goede zeden betreft is de film zonder meer geschikt voor een meisjesinternaat.'

'Maar,' vervolgt de Romeinse correspondent, 'Sardinië is een Staphorst tot de oneindige macht.' De satirische klucht rondom een eeuwenoude familievete - plus alle daarbij horende ere-codes, erebeloften, ere-verplichtingen, ere-huwelijken en ere-moorden, eindigt bovendien ad absurdum, na een hoofdtitel bovendien die luidt: 'Sardinië: inwoners 934.000, schapen: 3.750.000, carabinieri: 39.500.'

De (hoopvolle) moraal: 'Een film als Germi's *Echtscheiding op z'n Italiaans* heeft voor de verandering der zeden op Sicilië meer gedaan dan alle boeken, die in honderd jaar werden geschreven over Het Vraagstuk van Zuid-Italië. Misschien zal Zampa's film, die als film nog heel wat beter is dan het werk van Germi, het sedert drieduizend jaar sluimerende Sardinië doen ontwaken. Maar dat de film op het eiland vertoond zal worden betwijfelen we. Voor de rest van Italië zal er wel wat op gevonden worden.'

[*Algemeen Handelsblad*, 18 februari 1966. Geen auteur vermeld.]

Shock Corridor, Samuel Fuller, 1963 (Criterion Collection).

1966

Drie afgekeurde films

Als voorbeeld van films die in de laatste jaren mijns inziens ten onrechte zijn afgekeurd, noem ik allereerst 491 van de Zweedse regisseur Vilgot Sjöman. Hoewel deze film in een gerenommeerd braaf land als Zwitserland is toegelaten, kon 491 ook bij herkeuring de commissie Rijksfilmkeuring niet tot betere gedachten brengen. De vraag is in hoeverre hiertoe heeft meegewerkt dat de verschillende verhuurders die het met de film geprobeerd hebben zelf de film ook als enigszins pornografisch beschouwden en niet voor een behoorlijke verdediging gezorgd hebben. Om van pornografie te spreken waar het een film als die van Sjöman betreft is de grootst mogelijke onzin. De integriteit straalt van bijna iedere meter af. [...] De nozems nemen het meisje mee [ter bescherming, nadat ze is aangerand door een matroos; PC] naar het huis van de sociaal werker

en verbergen haar. [...] Deze sociaal werker [in geldnood] tolereert uiteindelijk dat het meisje een nacht als prostituée gebruikt wordt, een feit waar met name de hoofdfiguur de sociaal werker met zijn neus bovenop drukt, als deze er zogenaamd niet van wil/kan weten. In de afschuwelijke katerstemming waarin iedereen de volgende ochtend verkeert, komt een herdershond het huis binnen. De jongens dwingen het meisje tot geslachtsverkeer met de hond, in een scène, men stelle zich gerust, die gesuggereerd en niet vertoond wordt. Het meisje zegt na afloop ongeveer: 'Wie krijgt als laatste de rottigheid van iedereen weer op te knappen: ik.' Eerlijk gezegd heb ik nog zelden in een film zo weinig horen liegen.

[...] [De tweede film is *Shock corridor* van Samuel Fuller.] De journalist die een moord wil oplossen die is gepleegd in een psychiatrische inrichting vormt de aanleiding voor een ongetwijfeld bizarre, vaak ook barbaarse film. De drie patiënten die uitvoerig getoond worden, zijn respectievelijk een teruggekeerde, gebrainwashte krijgsgevangene van de Chinezen, een neger die propagandaredevoeringen voor de KKKlan voert en alle leuzen daarvan uitschreeuwt en tenslotte een atoomgeleerde die teruggevallen is naar het niveau van een zesjarig kind. Dat de journalist zelf krankzinnig wordt is een kwestie van puur toeval, in zekere zin. [...] Wat eigenlijk afwijkend in de film van Fuller genoemd moet worden, is dat nu eens niet de directeur zelf de gevaarlijke gek blijkt te zijn [...] Dat *Schermerhoorn* van de jonge Nederlandse filmer Mattijn Seip is afgekeurd, berust op een merkwaardig misverstand. Als argument is nl. gebruikt dat hier een verboden zaak, die van homoseksueel verkeer tussen een wat oudere en een minderjarige getoond wordt. Dat argument is uiteraard volslagen onbruikbaar, omdat dan niemand meer een strafbaar feit in een film zou mogen plegen. Trouwens, wat Seip laat zien, is een omarming, die door de

gestileerde behandeling en de poëtische context een duidelijk surrealistische impact gekregen heeft. De homoseksualiteit speelt overigens een ondergeschikte rol in deze korte film.

[*Vrij Nederland*, 23 april 1966, Rob de Mée. *Shock corridor* is uiteindelijk toch in de bioscopen geweest.]

Sei donne per l'assassino, 7 juni 1967 (Centra). Niet toegelaten.

Filmkeuring (1)

[...] Weet Ferdinandusse dat onze goede-zeden-filmkeuring de laatste jaren danig huishoudt onder de griezels-, horror- en fantastische films? Dit is een zeer verfrissend genre en bovendien een zegen voor de volksgezondheid. Toch was voor *The Comedy of*

Terrors (Tourneur) een herkeuring nodig. *The Curse of the Werewolf*, naar het schijnt de beste film van Terence Fisher, werd afgekeurd. Huilen doe ik niet gauw, maar toch kan ik er uren van wakker liggen, dat ik Joan Crawford niet heb kunnen zien in *Strait-Jacket*. Deze film van William Castle werd afgekeurd, evenals Bava's *Sei Donne per l'Assassino*. *Shock Corridor* kan misschien niet tot deze 'slechte' films worden gerekend, maar het lijkt er veel op dat de keuring dat niet heeft doorgehad.

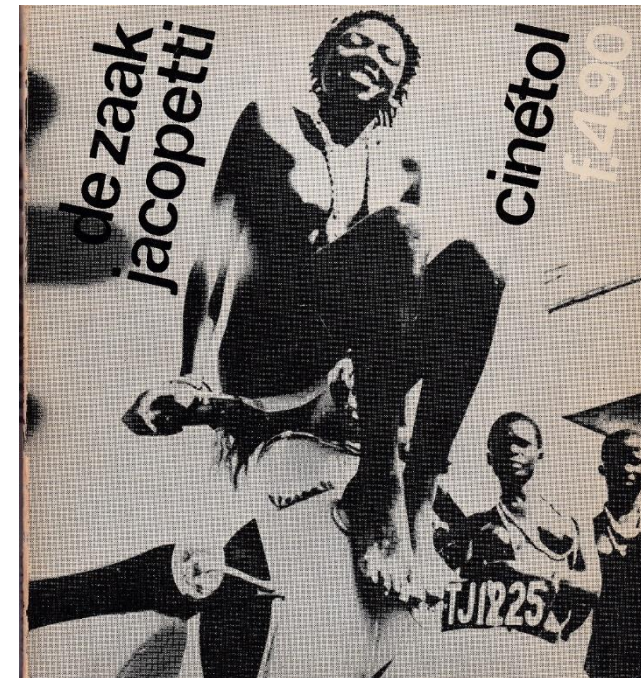
[Fragment uit een ingezonden brief in *Vrij Nederland*, 7 mei 1966, door A. Reijnhoudt, die overigens nog steeds zeer actief is o.a. in Laurel&Hardy-kringen.]

1967

'Africa Addio' toch in Amsterdam

Ondanks het dringend verzoek van burgemeester Van Hall, de film niet in de hoofdstad uit te brengen, geeft Cinétol op 13 april de Amsterdamse première van de veelomstreden film *Africa Addio* van de Italiaanse *Mondo Cane*-regisseur Gueltiero Jacopetti. De film geeft een vaak gruwelijk beeld van de revolutionaire ontwikkelingen in het hedendaagse Afrika. Boordevolle massagraven, executies en moordpartijen zijn daarbij niet uit de weg gegaan. Vorig jaar heeft de film al in verscheidene Nederlandse steden aanleiding gegeven tot demonstraties. Het Tweede-Kamerlid mr. M.M. van der Goes van Naters (PvdA) heeft er toen zelf bij minister Vrolijk op aangedrongen, de film uit de roulatie te nemen. Naar zijn mening had de film een racistische strekking, waarvoor Nederland in geen geval de medeverantwoordelijkheid mocht aanvaarden. **Niet verboden**. Het Vrije Volk waarschuwde echter 'met grote klem' tegen het verzoek van mr. Van der Goes van Naters en stelde dat een verbod

'onherroepelijk het eind van de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting' in Nederland zou betekenen. De film is ook niet verboden. [...] Aan de vertoningen in Cinétol zal op woensdag 12 april een teach-in voorafgaan. Voor die tijd - omstreeks 21 maart - zal ook een boek verschenen zijn van de filmcriticus Hans Saaltink, dat een samenvatting geeft van de gebeurtenissen in Nederland naar aanleiding van de film. 'Het boek [*De zaak Jacopetti*] wil de mentaliteit van Jacopetti en wat die in Nederland heeft losgemaakt op een presenteerblaadje geven,' aldus de samensteller. Vanmiddag verklaarde ons Cinétoldirecteur C.A. Koppies: 'Met het idee van een teach-in en de publikatie van het boek hebben wij de zaak dusdanig met voorzorgen omringd, dat ik geen moeilijkheden verwacht.'

[*Het Vrije Volk*, 8 maart 1967, van een onzer verslaggevers. De vraag was of de film een documentaire was, met een zekere mate van toelaatbare manipulatie van beelden om de werkelijkheid te accentueren, of een racistisch document om de jonge zwarte staten in diskrediet te brengen. De zaak leidde tot ophef en ruzies, ook onder filmrecensenten. Hans Saaltink zelf concludeerde aan het einde van zijn inleiding tot het dossier van 208 bladzijden: 'Het moet mogelijk zijn dat een ieder, die het verkiest, van *Africa Addio* kennis kan nemen, en daarna, ongeacht zijn oordeel over de film, anderen de gelegenheid geeft er kennis van te nemen en zijn standpunt te bepalen.]

1967

Gabriella, 17 januar 1967 (Centra). Niet toegelaten.

Sex en geweld tussen keuringsscharen

[...]

Staalkaart 18 jaar.

[...] *Geissel des Fleisches* (2 coupures, 91 meter): 1. aanzienlijke bekorting beginscène waar de meisjes douchen; 2. slotscène waar het meisje vecht voor haar leven. *The naked prey* (4 coupures, 38 meter): 1. toewijzing van slachtoffers aan vrouwen, mannen en jongens; 2. aandragen en roosteren van met klei besmeerd slachtoffer; 3. bekorting scène hippende man die wordt gedood door vrouwen; 4. bekorting scène van aan grond vastgepende blanke die door slang wordt doodgebeten. *077 Spionnaggio a Tangieri* (2 coupures, 4,5 meter): 1. de scène waarin het hoofd door een portierraam wordt afgeknepen; 2. scène waarin met koord om middel wordt gemarteld. *St. Pauli Herbertstrasse* (1 coupure, 19 meter): bekorting van een aanrandingsscène. *Sexy Proibito* (3 coupures, 21 meter): 1. in scène 2 dient de striptease-scène spelend in het 'stenen tijdperk' bekort te worden; 2. in scène 6 moeten de beelden van het meisje met volledig ontbloot bovenlijf voor het klassieke beeld sterk bekort worden; 3. in scène 21 behoren de beelden van de obscene bewegingen van Nana die zij op de grond uitvoert verwijderd te worden. *Sytten (Zeventien)* (2 coupures, 17 meter): Eén regel uit de tekst geschrapt. De al te uitgebreide gedeelten van de gehele episode waarin de jongen de schrobbende werkster op grove wijze benadert. *Syskonbädd (My sister, my love)* (1 coupure, 7,5 meter): bekorting in de bordeelscène. *The chase* (1 coupure, 5 meter): verkorting van de mishandelingsscène van de sheriff. *Mädchenjagd in St. Pauli* (3 coupures, 44 meter): striptease-scènes moeten tot een derde zijn ingekort. *Gabriella (De zondares van Athene)* (3 coupures, 68 meter): 1. douche-scène, schaduwbeelden in de derde akte; 2. en 3. twee striptease-scènes in de vierde

akte. *Party-girls for the candidate (Parasieten der liefde)* (1 coupure, 2 meter): in de abortusscène de woorden van de arts die de abortus provocatus gaat verrichten 'Ik heb net mijn kinderen naar de zondagsschool gebracht.' *Des Teufels nackte Töchter (Blonde handel voor Istanboel)* (1 coupure, 7 meter): bekorting eerste striptease-scène. *Das Phantom von Soho* (2 coupures, 25 meter): 1. striptease-scène met betasten door handen vanuit gordijn totaal elimineren [zie de onderstaande vitrinefoto; PC]; 2. sterfscène van barchef in foto-atelier bekorten.

Das Phantom von Soho, 22 april 1966 (Centra). Niet toegelaten.

[Rotterdams Nieuwsblad, 10 november 1967, Frank Visbeen. Bravo! Dit is slechts een fragment uit de meest gedetailleerde en omvangrijke beschrijving van de keuringspraktijk die ik ooit heb gelezen. Men zie het voor zich: die loodzware filmblikken, het opzoeken van de gesignaleerde fragmenten, de handbediende knip- en plakmachines die voor het aanbrengen van de coupures werden gebruikt (welke coupures moesten worden ingeleverd als bewijs), het transpirerende werkvolk (magazijnbediende, operateur) van de filmverhuurders, en dan de ambtelijke taal en pietluttigheid bij het knippen in films die al bestemd waren voor boven de 18. Zie ook tot in welke details de ingrepen werden bevolen.]

1967

Hollywood: The Shock of Freedom in Films

Twee meisjes omhelzen elkaar, genieten dan van een lange, trage kus die pas eindigt wanneer een mannelijke indringer verschijnt.

Een sluwe misdadiger in een luxueus penthouse schuift een gordijn opzij om over de straat uit te kijken. Als hij het gordijn loslaat, staat hij abrupt in een ander appartement. Hij loopt over het dikke tapijt van de woonkamer en tuurt in een slaapkamer naar binnen. Wanneer hij zich omdraait, is de woonkamer leeg en zonder vloerbedekking.

Middenin een dolkomische bankoverval vuurt een plattelands-crimineel zijn pistool af; de sfeer van de scène verandert bliksemsnel van humor naar horror als het bebloede slachtoffer sterft.

Op het eerste gezicht lijken zulke taferelen hoogtepunten uit een festival van undergroundfilms. Maar *The Fox* naar D.H. Lawrence, gaat binnenkort nationaal de bioscoop in, met Sandy Dennis in de hoofdrol. *Point Blank*, met Lee Marvin, is qua plot een ouderwetse schietfilm, maar qua techniek een catalogus van de nieuwste cinematografische wondertrucs. *Bonnie and Clyde* is niet alleen het potentiële succes van het decennium, maar ook, volgens een groeiend legioen van bezoekers en recensenten, de beste film van

het jaar. Hoewel ze hemelsbreed verschillen in onderwerp en stijl, hebben deze films verschillende dingen gemeen. Ze zijn niet zoals US films plachten te wezen. Ze genieten van een duizelingwekkende nieuwe bevrijding uit formule, gewoonten en censuur. En ze komen alle drie uit Hollywood. [...] Komedie en tragedie dragen niet meer verschillende maskers, ze zijn uitwisselbaar geworden, precies zoals helden en schurken vaak niet van elkaar te onderscheiden zijn. Films poneren nog steeds morele standpunten, maar die worden nog zelden op de ouderwetse manier erin gehamerd. Zoals delen van de meest provocerende literatuur, kan ook de film nu amoreel zijn en met een koele neutrale blik leven en dood, en de meest perverse menselijke gemoedstoestanden en daden bezien. [...]

Chuka, 26 juli 1967 (Paramount). Niet toegeleten.

Zoals in de dagen van Goldwyn en Mayer is het doel van de studio's winst te maken, maar de klanten zijn nu bereid te betalen voor een ander product. 'De belangrijkste verandering heeft plaatsgevonden in het publiek,' beweert Robert Evans, productiechef bij Paramount. 'Tegenwoordig gaan mensen naar een film, niet meer naar *de* film. Op die sleur mogen we niet meer rekenen. We moeten die-*moet-ik-zien* films maken.' De studiobazen hebben ontdekt dat er niet meer één publiek is, maar meer publieken. Er is er een - zoals altijd wel zo zal blijven - voor banaliteit en pathetiek. Maar een segment van de bioscoopgangers wenst intellectueel aansprekende, emotioneel bevredigende films van het type *Bonnie and Clyde*. [...] 'De televisie heeft de wereld veranderd door de basishouding van de mensen te veranderen,' zegt de Poolse regisseur Roman Polanski (*Mes in het water*). 'Als ze geboren worden met een tv-toestel in hun kamer, nou, dan kun je niemand meer voor de gek houden.' [...] Tot nu toe werd de vrijheid die de nieuwe filmmakers is gegeven vooral uitgeleefd in 'thema's voor volwassenen', wat natuurlijk neerkomt op veel seks. Maar het gaat om meer dan naaktheid en eerlijkheid. Een waaier van nieuwe technieken - zoals multiscreen, 3D, de 360° projectie in Expo 67 - begint al door te dringen tot Hollywood-producties. [...] [Niet dat de nieuwe weg al duidelijk is afgebakend, maar:] soms kan één overwinning de wereld veranderen - of althans het gedeelte dat films produceert. *Bonnie and Clyde* is een in het oog springende overwinning en heeft de filmindustrie bewezen dat 'nieuwe film' en 'publiek succes' elkaar niet tegenspreken. Hollywood heeft soms gehandeld alsof geld en kunst onvereenigbaar zijn. In het ergste geval kunnen ze een verstandshuwelijk sluiten. In het beste geval kunnen ze elkaar zelfs gaan mógen.

[Citaten uit een lang anoniem artikel in *Time*, 8 december 1967. Het aantal huishoudens met tv was in de US van 1950 tot 1960 van nul naar honderd procent

gegroeid De nieuwe vrijheid kwam naar de vorm onder invloed van de Franse Nouvelle Vague, naar de inhoud door een beslissing uit 1965 van het Supreme Court dat de film *Les amants* (1958) van Louis Malle niet pornografisch was en uit 1968 dat volwassenen elke film mochten zien die duidelijk als zodanig was aangekondigd. *Time* zag dit kennelijk al aankomen. Realistisch geweld werd niet meer geschuwd nadat de Vietnamoorlog in alle huiskamers was binnengedrongen: in 1969 waren er 540.000 Amerikaanse soldaten in Vietnam. De zelfcensuur in de Amerikaanse filmindustrie werd vanaf 1968 in films voor volwassenen afgeschaft en de categorie *X-rated* werd ingevoerd.]

1968

Akamuru, 17 juni 1968 (Centra). Trio. Niet toegelaten.

Taboe is taboe op het filmscherm

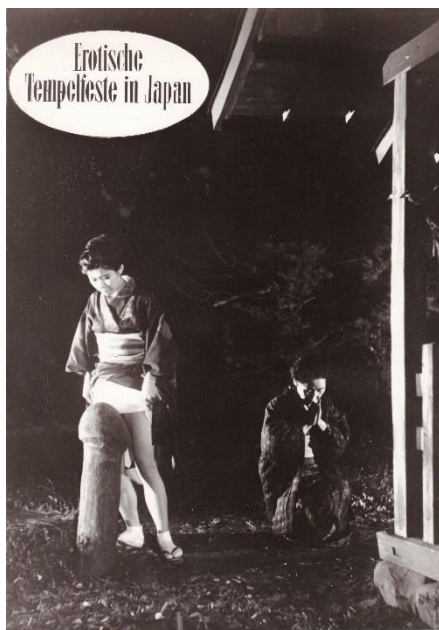
Is de sexfilm het enige middel van het filmbedrijf om de concurrentie met de televisie vol te houden? Ik stel die vraag aan directeur Van Leen van Centra-film, een maatschappij die zo'n 45 films per jaar importeert. Hij zegt: 'Nee, het enige middel, dat wil ik niet zeggen, gelukkig weet het publiek ook andere genres te waarderen. Kijk, films verhuren en vertonen blijft een gok. Ik zit vijf en veertig jaar in het vak, maar ik kan nog altijd niet vooruit zeggen wat het wel en wat het niet zal doen. Laat ik dit zeggen: bij sexfilms is het risico van een flop geringer dan bij andere genres. Maar flops zijn er ook, en de mode op dit terrein wisselt bijzonder snel. Een tijdje hebben de nachtclubfilms het uitstekend gedaan, maar dat was ineens afgelopen. De markt werd overvoerd - vooral de Italianen hebben er een handje van - en op een gegeven moment hadden de mensen het wel gezien. Dat begint trouwens voor het hele genre te gelden: de bioscoop heeft nu zo ongeveer wel alles laten zien wat er te zien is, er is een grens bereikt, en ik denk daarom dat we op de top van de sexgolf zitten en er alleen nog af kunnen glijden.' Het zal, zeggen insiders, net zo gaan als met de krachtpatserfilms (Maciste, Hercules) en met de agentenfilms (Bond en co), waar men op een zeker ogenblik genoeg van kreeg. Het heeft ook iets te maken met wegvallende taboes, die een deel van de spanning wegnemen.

[*De Gelderlander*, 17 augustus 1968, Boet Kokke.]

1968

Prof. dr. N. Speyer over erotiek en voorlichting in de film
'Beter helemaal bloot dan half bedekt'

Erotische scènes op het witte doek zijn in Nederland geen uitzondering meer. De ene sexfilm is nauwelijks uit de roulatie of het publiek staat al weer in de rij voor de andere prikkel (rol)prent. Deze film is zo bloot, bloter kan het niet, zou men bij het zien van sommige buitenlandse produkties kunnen uitroepen. Het zijn met name de Zweedse, Franse en Duitse films die in de donkere bioscoopzaal een zwoele atmosfeer weten op te roepen.

Bijwerk, 23 juli 1968 (Centra). Niet toegelaten.

Niet alle films over sex hoeven echter vies of vulgair te zijn. *Het wonder der liefde* bijvoorbeeld wordt vrijwel unaniem geprezen om zijn eerlijkheid. Oswalt Kolles veelbesproken film, die al vele maanden in Nederland draait en een opmerkelijk groot aantal

bezoekers in de leeftijd van 25 tot 40 jaar trekt, is een serieus bedoelde voorlichtingsfilm met prachtig in beeld gezette liefdes-scènes. *Het wonder der liefde* behandelt een (beperkt) aantal sexueel, erotische huwelijksproblemen op zeer openhartige wijze zonder ook maar een schokeffect te weeg te brengen.

[...] De Leidse hoogleraar in de sociale psychiatrie, prof. dr. N. Speyer, geeft op de vraag of een voorlichtingsfilm in het algemeen enig praktisch nut heeft, een onomwonden antwoord [namelijk: ja].

[...] De Leidse psychiater is van mening dat een centrale filmkeuring zich niet bezig behoort te houden met het beoordelen van films boven de 18 jaar. [...] Als de filmkeuring ontoelaatbaar zegt, mag de film niet worden vertoond. Een film voor volwassenen mag naar mijn persoonlijk oordeel niet van tevoren van regeringswege ontoelaatbaar worden verklaard. Blijkt de film achteraf in strijd te zijn met de goede zeden, dan is er altijd nog een officier van justitie die op grond van het bekende artikel 240 van het wetboek van strafrecht tot vervolging kan overgaan. De wet biedt wat dat betreft bescherming genoeg. Er is toch ook geen centrale keuring voor boeken, waarom dan wel voor een film. [...] Is op het gebied van de sexfilm de grens van de totale openheid inmiddels bereikt? De Leidse hoogleraar gelooft het niet. Hij vindt die openheid van tegenwoordig maar betrekkelijk. Er is wel een zekere doorbraak op sexueel gebied, zegt hij, maar nog lang geen openheid over de gehele linie. Op het terrein van de homosexualiteit b.v. is nog steeds geen echte openheid. Ook wat dat betreft is het totnogtoe bij een kentering gebleven.

[Friesche Koerier, 13 december 1968, 'van onze correspondent'. Dit stuk moet dus in vele GPD-bladen hebben gestaan. Het ongenoemde 'ezelproces' tegen Gerard Reve, naar aanleiding van wat hij in 1964 en 1965 had geschreven en waarin hij in 1968 door de Hoge Raad werd vrijgesproken, was een kentering in de homomancipatie, net als Reve zelf.]

1969

Kunst met een grote S

[Interview met C.H. Kleyn, manager van de Amsterdamse seksbioscopen Parisien en Centraal.]

[...] Is hij voorstander van een centrale filmkeuring?

‘In de Nederlandse Bioscoopbond is er een stroming die de keuring totaal wil afschaffen. Er is ook een stroming, die daar fel tegen is. Persoonlijk ben ik er voorstander van, dat de keuring blijft. Ik zou in de commissie alleen zeer verstandige en ruimdenkende mensen willen hebben, meer jonge mensen.’

Carl Hans Kleyn is optimistisch gestemd, Naar zijn zeggen gaan Parisien - volgend jaar maart bestaat dit theater zestig jaar - en Centraal ‘daverend’. Ondanks sombere geluiden in de filmsector over afnemend bioscoopbezoek toont zijn grafiek nog steeds een stijgende lijn. Ook de concurrentie deert hem niet. ‘Laat een aantal jaren geleden vijf procent van het publiek geïnteresseerd zijn in sexfilms, nu wordt dat percentage steeds groter. Nu is dat aantal misschien wel - ik kan geen cijfers noemen, maar zal een hele ruwe, waanzinnige schatting doen - toegenomen tot 20-25 procent. Dat betekent dat er niet alleen voor de Centraal en Parisien in sexfilms een boterham valt te verdienen, maar ook in andere bioscopen in Amsterdam en in andere plaatsen. De Parisien en de Centraal lijden daar echt niet onder.’

[*Algemeen Handelsblad*, 11 januari 1969. Interview door S. van der Zee. De Parisien werd gesloten op 25 maart 1987, en niet lang daarna gesloopt. Hier werd op 18 februari 1977 de pornofilm *Deep throat* vertoond aan een publiek van meer dan 50 personen om aldus een proefproces, namens de Bioscoopbond, uit te lokken.]

1969

Denen schaffen filmcensuur af

Denemarken heeft dinsdag de censuur op films voor volwassenen opgeheven. Voor kinderen tot 17 jaar blijft de censuur bestaan. Maar één parlamentslid stemde tegen het wetsontwerp; negen onthielden zich. Van de 180 parlemensleden waren er 35 afwezig.

[*NRC*, 19 maart 1969.]

Carmilla (Zweeds), 30 januari 1969 (Eurofilm). Niet toegestaan.

1969

Sex in de bioscoop, 3 [1922-1933]

In hoeverre was er in al deze films [pre-Code] nu sprake van sex? Iemand die hedendaagse normen hanteert zal bedrogen uitkomen. Naaktheid bijvoorbeeld, ook gedeeltelijke naaktheid, was zelfs in de meest pikante films zeer ongebruikelijk. Vrijpartijen werden zeer summier, kuis en vooral statisch verfilmd. Explorerende mannehanden kwamen slechts hoogst zelden verder (lager) dan het gezicht en de hals van het meisje in kwestie. De zoenen konden wel eens lang duren, maar waren dan meestal van het plak-genre: de monden bewegingsloos op elkaar gedrukt. Een min of meer expliciete suggestie van een coïtus vindt men in de hele reguliere Amerikaanse filmproductie van voor 1960 niet, en voor toespelingen op homo-sexualiteit geldt ongeveer hetzelfde.

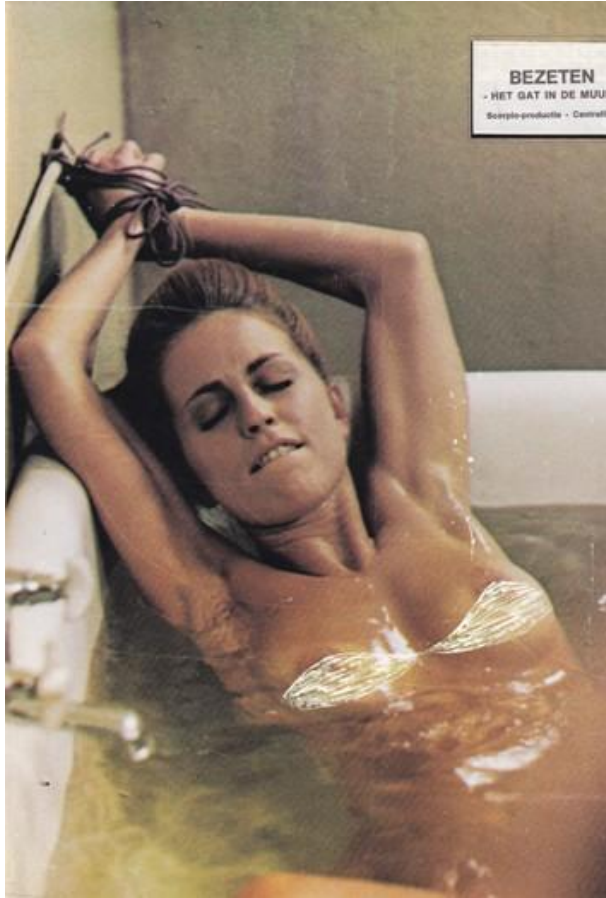
[Fragmentje uit een serie van vijf artikelen onder deze titel die ik in 1969 heb bijgedragen aan *Critisch Filmforum*. Ik was toen in militaire dienst. Het redactiesecretariaat van CF berustte bij het Bureau van de KFA. Redacteur, directeur van de KFA/KFC en hoofdredacteur van de Film Informatie Dienst (FID) van de KFA was drs. J.A.M. Kreykamp (Joep), die op 6 augustus in Frankrijk verongelukte. Hem mocht ik begin 1970 opvolgen, maar dat heeft kort geduurd, want anderhalf jaar later werd ik namens de Bioscoopbond benaderd, waar men een wetenschappelijk medewerker wilde aannemen. Ik heb er vervolgens vier jaar met veel plezier gewerkt in allerlei staffuncties. Deze kleine feiten over mijn loopbaan zijn nodig om aan te duiden in welke positie ik me bevond. In feite was ik groen als gras, maar wel een behoorlijk goede socioloog (hoewel het eigenlijke publieksonderzoek waarvoor éénmalig geld was gekregen van CRM al was uitbesteed aan Veldkamp, toen ik kwam.) En verder hield ik van de film en zeer zeker ook van de bedrijfstak, zonder mijn neus op te halen voor iets wat niet hoogartistiek werd geacht te zijn. In dat kader kan ook de volgende paragraaf worden gezien, die gaat over mijn doctoraalscriptie uit 1967.]

1970

Sociologie van film en bioscoop

Over de functie van film en bioscoop in onze samenleving wordt meestal alleen maar in speculatieve termen gesproken en geschreven. Dat blijkt ook nu weer in de discussie rondom de herziening van de bioscoopwet die hoofdzakelijk met emotionele argumenten wordt gevoerd. Het is bijvoorbeeld opmerkelijk dat vrijwel iedereen het erover eens is dat een filmkeuring voor volwassenen dient te verdwijnen maar voor jongeren beneden een bepaalde leeftijdsgrens gehandhaafd moet worden. Dat wordt dan zonder meer aangenomen, maar een zinnige argumentatie waaruit blijkt dat men zich ook bewust is van veranderingen in de functie van film en bioscoop in de samenleving is nergens te horen. Wil men werkelijk tot wettelijke regelingen komen die adequaat zijn dan zal men moeten weten wat die functie is, door welke factoren deze bepaald wordt, wat met 'invloed' bedoeld wordt, in hoeverre de inhoud van films een exponent is van wat er in de samenleving leeft en in hoeverre deze bijdraagt tot de vorming van nieuwe houdingen. De bedoeling van het artikel van drs. P.M.H. Cuijpers is na te gaan welke raakvlakken er vanuit de sociologie met het massamedium film zijn. Een bewustwording van de problematiek zal hopelijk kunnen bijdragen tot een wat meer zakelijke discussie'

[Inleiding door de redactie bij het dubbelnummer van *Beeldcultuur en Opvoeding* (13, 3-4) in 1970, p. 5-56, waarin mijn slechts zeer licht aangepaste scriptie uit 1967 is gepubliceerd, met alle 180 voetnoten. Ik had acht mooie filmfoto's geregeld bij Gofilex-Driebergen (bij Wim van Roosmalen, die ook drs. was). Voor die scriptie had ik bij de Bioscoopbond oude publieksonderzoeken opgevraagd en gekregen, die eigenlijk niet openbaar waren.]

Slordig bijgewerkte foto's mochten ook niet.
Bezeten, 1969 (Centra). **Niet toegelaten.**

1970

Sex films kunnen positief werken

Sex-films werken seksueel stimulerend. Maar dat is een stimulatie die niet zonder meer wordt omgezet in sex-gedrag en het zoeken van

seksuele opwindning. Aldus een conclusie van een beperkt onderzoek dat in 1969 in het kader van het Nederlands instituut voor sociaal-seksuologisch onderzoek (NISSO) werd uitgevoerd. [...]

Wat de uitgesproken pornografische films betreft, wordt de verwachting uitgesproken dat men daar meer conflictueus op zal reageren naarmate men zelf minder aan eigen behoeften op seksueel gebied tegemoet kan komen; naarmate het verbod op seksuele uitingen in een cultuur stringenter is. 'Naarmate er meer mogelijkheid komt, zijn eigen seksualiteit te beleven volgens eigen behoeften, zal de behoefte aan pornografische films afnemen. De porno-films krijgen dan meer de functie van plezierig amusement.' [...] 'Als men echter - aldus het rapport - door leeftijd en ervaring, in vaste relatie met een ander bezig is de eigen seksuele identiteit te vinden, bezig is deze persoonlijk te integreren, krijgt men meer oog voor de seksualiteit als zodanig en kan men de pornografische films meer toelaten, zonder ze als bedreigend te ervaren.'

[*De Volkskrant*, 26 augustus 1970, Ferd. Rondagh.]

1970

Initiatiefwet overwogen

PvdA en D'66 willen einde filmkeuring

De fracties van PvdA en D'66 in de Tweede Kamer zullen half november een initiatiefwetsontwerp indienen om iedere controle op films voor volwassenen af te schaffen, tenzij de regering vóór die tijd met haar eigen wetsontwerp komt. De fractieleiders van de beide partijen hebben dit donderdag bekendgemaakt.

De regering heeft bijna een wetsvoorstel gereed (waarvan de indiening overigens al vóór prinsjesdag was beloofd), waarin wel

controle op films voor volwassenen gehandhaafd wordt. Volgens dat ontwerp zullen - naar verluidt - films voor volwassenen aan gemeentelijke controle onderworpen blijven, tenzij deze films vrijwillig aan een landelijke keuring onderworpen en dan goedgekeurd worden. PvdA en D'66 die - met de VVD - al lang op versoepeling van het keuringsbeleid hebben aangedrongen, menen dat zowel de gemeentelijke controle als de landelijke keuring voor films afgeschaft moeten worden. Alleen films, die ook voor jeugdigen toegelaten zijn, moeten dan aan een (landelijke) keuring worden onderworpen.

[De Volkskrant, 23 oktober 1970.]

Centra, 1970. Niet Toegelaten.

1970

Twee voorstellen over filmkeuring

De volksvertegenwoordiging komt, waarschijnlijk binnenkort, voor een uniek feit te staan. Ze zal moeten kiezen tussen twee wetten. De ministers van CRM, binnenlandse zaken en justitie hebben een wetsontwerp ingediend inzake de filmkeuring. D'66 en PvdA (niet nagekomen beloften van minister Beernink sinds 22 december 1969 beu) hadden daarop aangedrongen, met de dreiging anders zelf met een voorstel te komen.

Na ontvangst van het ministeriële voorstel hebben de twee oppositie-partijen toch besloten hun eigen voorstel tegelijk in de dienen, omdat zij vinden dat amendering van het regeringsvoorstel volkomen zinloos is. De heren Visser (D'66) en Voogd (PvdA) hopen en verwachten nu, dat de kamer gaat kiezen tussen twee voorstellen, die dan nog mogelijk geamendeerd kunnen worden. Een procedure die nog nooit gevolgd is.

[...] Ondanks de betrekkelijke zwakheden is het voorstel Visser-Voogd evenwel veel sterker dan dat van de regering. Er spreekt een totaal andere mentaliteit uit dan de ingewikkeld door haken en ogen kruipende regeringsconstructie, waarop de hand van minister Beernink een krachtiger vat schijnt gehad te hebben dan die van minister Klompé.

Het is niet duidelijk hoe de Tweede Kamer gaat beslissen. D'66 en PvdA zullen voor hun voorstel de VVD als steun krijgen, met naar men kan verwachten PPR en PSP. De CPN (in dit soort zaken niet zo progressief) is niet zeker en uiteindelijk zal het afhangen van individuele stemmen in AR en KVP. Visser en Voogd gokken op dit laatste en achten zich niet van tevoren kansloos.

Als de regeringspartijen (behalve de VVD) het regeringsvoorstel steunen, zal de wet Beernink-Polak-Klompé ongetwijfeld worden aangenomen. En dan is het nog maar de vraag of de ontwikkeling van de filmkeuring een stap verder is gekomen.

[*De Tijd*, 17 november 1970. Begin en einde van een lang en goed overzichtsartikel door Peter van Bueren.]

Eva den utstotna, 7 januari 1970 (Eurefilm). Niet toegelaten.

1970

Wolff-concern: Wij staan positief t.o. filmliga

Drs. J.Ph. Wolff (jongste directeur van Bioscooponderneming A.F. Wolff N.V.) beschouwt het gebrek aan samenwerking als één van de belangrijkste obstakels naar een gezonder bioscoopbeleid. 'Neem de publiciteit. De hele reclamepolitiek, de manier waarop we de films aankondigen, die berust feitelijk op overlevering, op de manier waarop wij de dingen aanvoelen. Wat er zou moeten komen, is een wetenschappelijk motievenonderzoek. We weten niet wat iemand er toe brengt om naar een advertentie te kijken. En wat brengt ze er daarna toe om naar die film te gaan? Er wordt bijvoorbeeld een blote juffrouw geadverteerd, maar we weten helemaal niet of dat het wel is. Maar er is in Nederland geen onderneming groot genoeg om een dergelijk onderzoek zelf te bekostigen. En de resultaten zijn voor iedereen even belangrijk.' Voorlichting en filmvorming [de Mammoetwet stond sinds kort vakken als 'filmkunst' en 'theaterkunst' toe op middelbare scholen; ik heb het zelf een trimester op een gymnasium gedaan, overigens zonder enig succes, ik heb er nog nachtmerries van; PC] staan voor het commerciële bedrijf uiteraard zeer dicht bij elkaar. Filmvorming betekent het kader vormen van een nieuw bioscooppubliek. [...] Een nieuwe filmliga zou in Utrecht met open armen begroet worden [de Utrechtse Studenten Filmliga was ter ziele gegaan, ik ben nog lid geweest; PC]. Een nieuwe filmliga zou een heel klein stukje filmstimulering betekenen. Een druppel op de bekende plaat. Daartoe is optimale samenwerking en overkoepeling nodig. Waar vind je die? Bij de Bioscoopbond, zou je zeggen. Drs. J.Ph. Wolff: 'Het kan nog jaren duren voor de mentaliteit binnen de Bioscoopbond zo is veranderd dat ze naar de toekomst kijken. Wetenschappelijk onderzoek, filmvorming, gemeenschappelijke publiciteit [de zogeheten filmladder in de grote steden kwam

pas kort hierna tot stand; PC]; het zijn allemaal zaken die met veel argwaan worden bekeken.'

[*Utrechts Nieuwsblad*, 18 november 1970, 'van onze filmredactie'. De heer Wolff (Joachim, later gepromoveerd op een onderwerp dat met film, economie en Europese wetgeving te maken had) zag het uitstekend. Niet voor niets is hij in de moeilijke laatste fasen van de Bioscoopbond (die in EU-verband moest worden opgeheven) jarenlang een deskundige, zeer correcte voorzitter geweest. Maar in het mondiale geweld van de mediaconcerns was Nederland slechts een vlekje op de kaart. Hier gold: aanpassen, of tenondergaan,

The lustful vicar (Zweeds), 1970, Diana Kjaer (Eurofilm). Niet toegelaten.
Leuke NL titel: *De pastoor kan geen bloot meer zien.*

1970

Pornografie-arrest kan belangrijk blijken

Chick nr. 6 was volgens de Dordtse officier van justitie niet aanstotelijk voor de eerbaarheid, volgens de Amsterdams officier wél, volgens de Amsterdamse rechtbank niet en volgens het Amsterdamse gerechtshof wél. De Hoge Raad heeft deze week beslist dat het 'kan zijn', maar dat het in ieder geval niet volgt uit het arrest van het Amsterdamse hof.

Dit hof had gezegd dat *Chick* aanstotelijk voor de eerbaarheid was omdat 'een *aanmerkelijk deel* van het Nederlandse volk' dat zou vinden en omdat 'vele anderen de gevoelens van dat bevolkingsdeel geëerbiedigd wensen te zien'. De Hoge Raad zegt nu heel duidelijk: of iets aanstootgevend is kan alleen bepaald worden door de opvatting van een '*belangrijke meerderheid* van het volk'. Het Haagse gerechtshof moet nu uitmaken wat de belangrijke meerderheid van ons volk van *Chick* nr, 6 zou denken.

[...] Het huidige, vergaande pornografieverbod (art. 240 Wetboek van Strafrecht) dateert uit de jaren rond 1920. [...] De wetgever ging toen, bewust of onbewust, uit van drie punten:

1. Of iets pornografie is, kan objectief vastgesteld worden.
2. Pornografie is schadelijk.
3. Wat pornografie is, moet nergens en voor niemand verkrijgbaar zijn.

Het *Chick*-arrest van de Hoge Raad is in de eerste plaats van belang in verband met het eerste punt. Of iets pornografie is, is niet objectief vast te stellen: slechts ieder voor zich kan bepalen of hij een bepaalde voorstelling van zaken aanstotelijk voor zijn eerbaarheidsgevoel vindt.

[...] Erkent men, zoals de Hoge Raad, dat de opvattingen over aanstotelijkheid voor de eerbaarheid kunnen verschillen zonder dat een van beide opvattingen als 'de juiste' bestempeld kan worden [...] dan volgt daaruit een gezonde en niet dwingelanderige opvatting: wie geen pornografie wil zien, krijg het niet opgedrongen (óók niet in etalages!), maar wie lezen wil, leze.

[De Volkskrant, 21 november 1970, Mr. D.W.F. Verkade. Ook de niet genoemde juridische medewerker van *Accent* kwam in drie uitstekende artikelen (26-12-1970, 16-1-1971 en 30-1-1971) tot de aanbeveling van een *opdringverbod*. Het zal de aandachtige lezer van deze kleine kroniek niet zijn ontgaan, dat veel van de discussiepunten verwant zijn aan de discussie over wat vrouwenonvriendelijk, discriminerend, respectloos enz. zou zijn in hedendaagse media.]

1970, Centra. Niet toegelaten.

1970

Cultuur en censuur

Wie beweert dat cultuur en censuur elkaar niet verdragen kan bij voorbaat op bijval rekenen. Dat vooruitgang of emancipatie alleen mogelijk is naarmate de censuur het tegen de vrijheid aflegt schijnt vanzelf te spreken. De water-vuur-verhouding tussen cultuur en censuur berust evenwel op een ernstige simplificatie. Wanneer men zegt, dat de mens een cultuurwezen is dan moet men daaraan toevoegen, dat hij een censuurwezen is. Iedereen censureert zichzelf in zijn gedrag en laat zich, tot op zekere hoogte, daarbij leiden door normen die in de samenleving waarvan hij deel uitmaakt, gangbaar zijn. Men kan zelfs zeggen, dat cultuur als breuk met de natuur een censuurprodukt is. Dat sluit periodieke opstandigheid tegen in bepaalde samenlevingen optredende vormen van censuur niet uit, maar juist in.

[...] Nu moeten wij het er natuurlijk eerst over eens zien te worden wat wij onder censuur zullen verstaan. Dat lijkt nogal plausibel en is het ook wel, zolang we er een historisch vaststelbaar verschijnsel mee bedoelen dat zich afspeelt in het openbare leven. Dan vallen er alle middelen en maatregelen onder waarmee de publieke uiting en verspreiding van bepaalde opvattingen, ideeën, denkbeelden, voorstellingen of afbeeldingen, maar ook gedragingen worden verboden, tegengegaan of belemmerd, omdat zij gevaarlijk, schadelijk of verderfelijk worden geacht voor het geloof, voor de samenleving of voor de persoon. Censuur is dus een soort sociaal voorbehoedmiddel of profylaxis.

[Begin van een essay door prof. dr. R.F. Beerling (hoogleraar wijsgerige sociologie) in *Intermediar*, 27 november 1970. Tegen het einde lezen we:]

Welke cultuur men ook neemt, er zit aan vast dat zij berust op iets dat een regelsysteem kan worden genoemd. [...] Wie daar te flagrant van afwijkt of tegenin gaat kan negatieve sancties verwachten. Wat erbuiten valt of er tegenin gaat staat onder censuur. Zijn de normen in hoge mate verinnerlijkt dan wordt het censuurkarakter ervan versluierd, vergeten of teruggedrongen. Worden de normen betwist, gaat hun onderlinge verband verloren en verslapt hun verplichtende functie dan wordt de spanning tussen de vrijheid die men wil en de repressie die men ervaart manifest. Maar zelfs Marcuse is voorzichtig genoeg om cultuur en repressie niet volledig te ontkoppelen. Juist met het oog op of in het belang van de bevrijding en de emancipatie zullen tal van repressies absoluut noodzakelijk blijven. De malaise van de hedendaagse situatie is zijn inziens juist dat er meer wordt onderdrukt dan noodzakelijk is. [...] Een kind, dat de visite met het rechterhandje moet begroeten weet en weet tegelijk niet, dat het linkerhandje onder censuur staat.

La monaca di Monza, 1970 (Centra). Niet toegelaten.

1970

Sexbladen zijn over hoogtepunt heen

Vrijdag 1 januari is een zwarte dag voor de Nederlandse Sexbladen industrie, die het laatste jaar als een komeet omhoog geschoten is. Die eerste januari, de dag van de vele goede voornemens, heeft vrouwe justitia zich voorgenomen al het aanstotelijke bloot uit de vaderlandse sexwinkeltjes te verbannen. Door de nieuwe regelingen van de justitie zal ruim de helft van de Nederlandse sex- en contactblaadjes moeten verdwijnen, terwijl de bladen die het hoofd boven water kunnen houden hun inhoud drastisch moeten kuisen. Een commissie, bestaande uit leden van het Openbaar Ministerie onder voorzitterschap van mr. W.H. Overbeek, stelde een aantal regels met betrekking tot foto's, advertenties, verhalen en brieven in deze opwindings-lectuur.

Verboden. Verboden wordt het publiceren van foto's van personen die, kennelijk in seksuele opwindingsstoestand of om een zodanige toestand bij de beschouwer op te wekken, in een wellustige houding hun geslachtsdelen tonen; foto's van handelingen, waarbij meer dan twee personen, dan wel kinderen of dieren zijn betrokken; foto's van verkrachtingen of sadistische scènes. [...] 'Maatregelen dus, die de klok enkele jaren terugdraaien,' aldus uitgevers en handelaren in bloot. Verontwaardigd ageren zij tegen de nieuwe regelingen, maar justitie blijft onvermurwbaar. Het aanstootgevend bloot gaat er uit! De Utrechtse sex-handelaren blijven er niet koel onder. Hun mening is onverbloemd: 'Ze maken deze industrie kapot. Onze lezers nemen het niet, dat we de klok vijf jaar terugzetten.' [...] 'Het is dit jaar wel een gekkenhuis geweest [zegt een handelaar]. Iedere week kwamen er wel vier nieuwe uitgaven bij. Ik heb nu zo'n honderd verschillende in de rekken liggen, al vrees ik dat er over een

maand nog maar zo'n veertig zullen overblijven. Slechts de grote jongens als *Chick*, *Candy*, *Tum-Tum*, *Rosie* en nog enkele zullen het kunnen redden.' [...] 'Maar ik zie deze regeling als een laatste ervaring,' vervolgt de sexhandelaar. 'Binnen twee jaar is zelfs de pornografie vrijgegeven. In Zweden ging het namelijk net zo, toen mocht ook een tijd lang geen boekje meer verkocht worden. Nu kun je zelfs bij de groentenboer sex kopen.' [...] [Een andere handelaar:] Dat komt misschien omdat veel handelaren hun etalages en winkels inrichten als iets geheimzinnigs, met veel donkere hoeken en veel bloot in de etalage. Dat is fout. Ik zie ons winkeliers slechts als kruideniers. Kruideniers in sex. Dat is toch een normale zaak,' aldus de heer Mellema, die er van uitgaat dat een winkelier met de inrichting van zijn etalage rekening moet houden met mensen die zich er aan kunnen ergeren. 'Iemand die iets wil kopen komt wel binnen,' stelt hij. 'Houdt daarom de etalage een beetje rustig. Wanneer men zich daar aan gehouden had was de justitie nu misschien niet met die regelingen gekomen.'

[*Stadsblad* (Utrecht), 22 december 1970, geen auteur vermeld.]

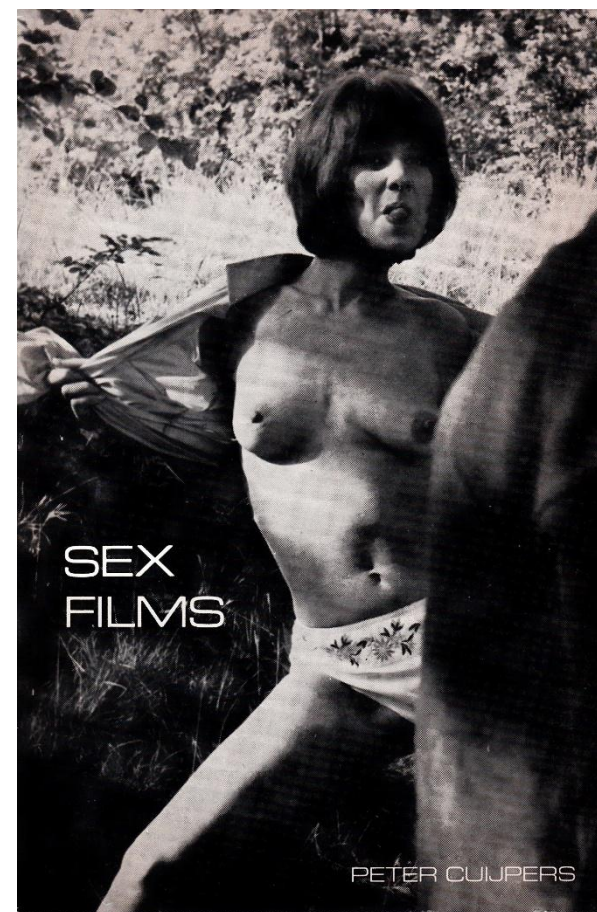
1971

Brandpunt-enquête: 60 percent bevolking wil pornografie vrij 80 percent wil abortus toestaan

Zestig percent van de bevolking is van oordeel dat de verkoop van pornografie vrijgelaten moet worden, terwijl 34 percent vindt dat het verboden moet worden. Bij de onkerkelijken is de voorkeur voor het vrijlaten van de pornografie het grootst: 72 percent. [...] Dat blijkt uit een enquête, die het bureau Intomart in Hilversum heeft ingesteld op verzoek van de KRO. [...] Tachtig percent van de geënquêteerden

vindt dat abortus wettelijk moet worden toegestaan en niet strafbaar dient te zijn. Een eerder gehouden NVSH-onderzoek had als uitkomst 82 percent.

[*De Volkskrant*, 6 januari 1971.]

1971

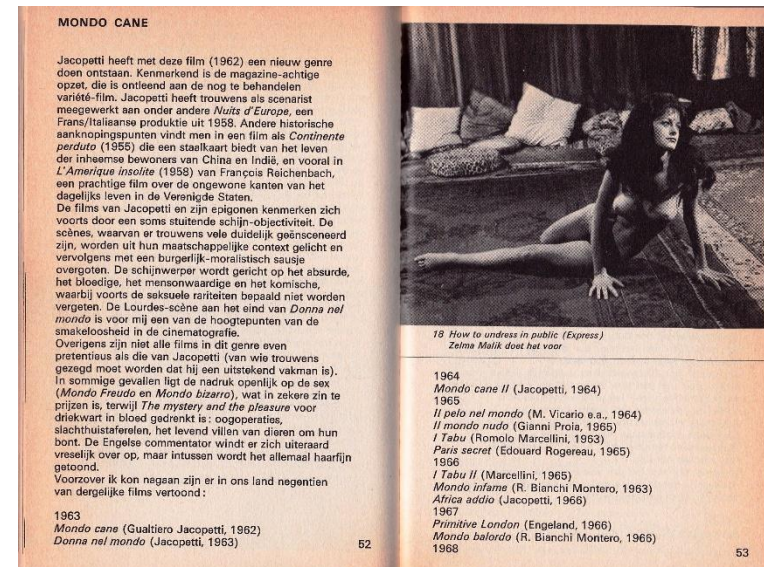
In januari verscheen mijn boekje **Sexfilms in de bioscoop** als Zwart Beertje 1407 bij A.W. Bruna en Zoon. Ik werkte toen nog bij de KFA/KFJ, pas per 1 juli kwam ik bij de Bioscoopbond in dienst, dat wist ik nog niet. Ik was zelf met het idee naar de uitgever gestapt. Deze exercitie, die ik misschien de ondertitel 'een tussentijdse inventarisatie van een sociologisch fenomeen' had moeten meegeven, verdient enige autobiografische aandacht in deze kroniek. Mijn werkwijze was die van al mijn wetenschappelijke opstellen: een corpus bepalen (wát precies wordt bestudeerd), informatie verzamelen en ordenen in statistiekjes, en er dan een verhaal van maken met een rode lijn, associaties, kanttekeningen, relevante foto's en conclusies. Het boekje werd opgewekt en positief ontvangen (al deed een klein deel van de intellectuele filmpers hautain en zuur, met name Jan Blokker en B.J. Bertina, maar dat was hun *way of life*) en kreeg veel publiciteit. Date jaar werden er 9809 exemplaren verkocht, zowat de hele oplage. Ik citeer uit mijn *Vooraf*:

'Ik wil een documentatie geven van het verschijnsel sexfilm: wat voor films zijn dit, waardoor onderscheiden zij zich van een film-met-sex, hoe is het gegroeid, zijn er 'goede' en 'slechte' sexfilms te onderscheiden (technisch, niet ethisch of zo), zijn er nog subgenres binnen de groep sexfilms, wie maakt ze. In het huidige tijdsgewricht is de sexfilm, naar zal blijken, een nog betrekkelijk onschuldig fenomeen. In bepaalde tijdschriften kan men fellatio, cunnilingus en dergelijke uitvoerig bestuderen, terwijl er niet één sexfilm is waarin zelfs maar een erectie te aanschouwen valt. Het sadisme in deze films - en vooral voor de combinatie van sex en sadisme is de rijksfilmkeuring zeer beducht - is stukken gematigder dan in de eerste de beste italo-

western en daarenboven gewoonlijk met lachwekkende stunteligheid geënceneerd.'

Ook aan het einde staat een passage die ik nog even citeer:

'Resumerend kan dus gesteld worden dat in de sexfilm nog vele dingen min of meer taboe zijn: interracial sex, homosexualiteit van mannen, schaamhaar, geslachtsorganen, cunnilingus, fellatio, sodomie, grote leeftijdsverschillen tussen de liefdespartners (hoewel het Lolita-thema regelmatig terugkeert, onlangs nog in *The babysitter* en de nog afgekeurde *Indecent desires*), realistisch sadisme en masochisme. [...] De sexfilm is voor mannen bestemd; de vrouw wordt vaak eenzijdig als lustobject voorgesteld. In het doorbreken van taboes gaat de art-film voorop; sexfilms volgen - vaak langzaam.'

Vooral om de afgedrukte 58 foto's te scoren was ik bij vijf filmverhuurkantoren op bezoek geweest (Centrafilm, Express, Eurofilm, Melior en Cityfilm). Als corpus voor mijn onderzoek had ik de 120 films gebruikt die in 18 maanden (1969 en de eerste helft van 1970) in de vijf belangrijkste sexbioscopen van ons land vertoond waren. Voor het hoofdstuk over de keuring had ik voorts 129 films geanalyseerd die in de jaren 1966 tot en met 1969 in eerste instantie door de filmkeuring niet waren toegelaten (van de 819 films in de categorie C) en waarvan er 43 afgekeurd bleven, in elk geval tot halverwege 1970. Zo heel onschuldig was de keuring dus toch echt niet. Verder besprak ik in het boek enkele 'klassieke' sexfilms en een reeks van eigenschappen waaraan een 'goede' sexfilm naar mijn idee zou moeten voorzien. Al met al was het een goed onderbouwd werkstuk waarvoor ik me niet behoefde te schamen, ook nu nog niet, al was ik natuurlijk wel een wijsneus. Als voorbeeld van de publiciteit rond het boekje beperk ik me hierna in deze kroniek tot een paar fragmenten uit één interview met mezelf. Dat geeft wel een indruk van de stukken in de verschillende kranten.

1971

Drs. P.M.H. Cuijpers: De goede sexfilms zijn erg schaars

Wat zijn dat precies, sexfilms? Aan de hand van 120 films, in 1969 en de eerste helft van 1970 in vijf bioscopen getoond, heeft drs. P.M.H. Cuijpers, directeur van het Katholiek Filmcentrum voor de Jeugd, naar een antwoord gezocht. Zijn bevindingen over deze met prikkelingen volgestopte kilometers filmband heeft de jonge socioloog neergelegd in een boekje, dat door Bruna als Zwart Beertje wordt uitgebracht.

[...] Een vrolijke verpakking die vlotte verkoop lijkt te garanderen. Maar voor Cuijpers schuilt meer voldoening in de gedachte dat hij zich heeft bewogen op een gebied waarover - meesmuilend of geschokt - veel wordt gesproken, maar weinig geweten.

- *Wat is het kenmerk van de sexfilm?*

'Het is een commercieel produkt met een groot aantal opzettelijke seksuele prikkels, die systematisch over de film zijn verdeeld. Die prikkels zijn nudistisch of erotisch, en autonoom of relatief...'

- *Wat wil dat zeggen?*

'Een autonome prikkel is bijvoorbeeld de vertoning van een stukje bloot of een vrijpartij, een relatieve prikkel de afbeelding van, laten we zeggen, een beekje met ernaast een stapeltje vrouwenkleden. Die prikkels kunnen elkaar versterken, maar ze krijgen pas hun volle werking door de plaatsing in het geheel van de film. Een sexfilm is technisch goed als hij de kunstmatigheid van de filmwereld laat

vergeten, de acteurs een eigen gestalte krijgen en het schuldbewustzijn van de kijker wordt weggenomen...'

[...]

- *Zijn er werkelijk kunstzinnige films bij?*

'Nee. Ik heb trouwens de art-house-films en zo er opzettelijk buiten gelaten. Het ging om de commerciële sexfilms die goed zijn, beoordeeld naar hun eigen maatstaven (en voor die benadering pleit ik). Die goeie films zijn schaars. Natuurlijk kunnen ook de goede tegelijkertijd voor iemand moreel onaanvaardbaar zijn, maar daar heb ik me geheel buiten gehouden.'

[...]

- *Zijn 'goede' sexfilms pornografie?*

'Nee. Ze vertonen namelijk geen intieme verrichtingen of details van geslachtsdelen, zoals op die 8- en 16 mm-films. Ik geloof niet dat er voor de echte pornografie een markt is. Het verveelt gauw, zie Denemarken.

[...]

- *Is uw uitzicht op de seksualiteit door deze 120 films veranderd?*

'Niet in het minst. Wel voel ik nu het verlangen zelf eens een sexfilm te gaan maken volgens de maatstaven, die voor het genre moeten gelden. Ik zou althans het scenario voor zo'n film willen schrijven. Ja, dat trekt mij erg aan.'

[*Haagsche Courant*, 16 januari 1971, door Ewout Janse. Waarom ik de laatste vraag destijds zo heb beantwoord, is me achteraf onduidelijk. Het was een losse flodder in het gesprek, kan ik een halve eeuw later bevestigen. Ik heb nadien wel korte verhalen geschreven, de eerste drie verschenen in *Alfa Drie SF-verhalen* in 1975 bij Meulenhoff tussen o.m. Jack Vance, Gene Wolfe en Philip Dick, maar nooit iets wat op erotiek leek of op een scenario.]

dan nog alleen als de film technisch perfect, dus duur is (zoals bijvoorbeeld *Vindingavals* en *Het badhuis der zeven zaligheden*).

Van de 37 filmverhuurkantoren die ons land blijkens het laatste jaarverslag van de Nederlandse Bioscoopbond kent, zijn er 16 die een of meer van onze 120 sexfilms uitbrengen. Van twee van deze films is het verhuurkantoor mij onbekend. Voor de overige is de verdeling als volgt:

Centra	37
City	16
Actueel	13
Express	11
Filmtrust, Eurofilm, Splendal,	
Universal Film Agency, Royal	8
Goffix, Corona, Melior, Columbia	2
20th Century Fox, Warner Bros, Filmex	1

Interessant is een vergelijking tussen het land van herkomst van de 120 sexfilms en dat van alle in 1968 en 1969 ingevoerde hoofdfilms (in totaal 793). Aangezien het Jaarverslag 1969 van de Nederlandse Bioscoopbond, waar ik dit laatste gegeven aan ontleen, niet afzonderlijk melding maakt van de coprodukties, heb ik de ongeveer tien coprodukties in het pakket sexfilms ingedeeld bij het land waarvan de invloed relatief 'overwegend' was.

Land van oorsprong	sexfilms	alle films
	%	1968 + 1969
Duitsland	30	9
Verenigde Staten	16	34
Frankrijk	16	15
Engeland	10	14,5
Zweden	9	3
Italië	6	15
Japan	3	1,5
Nederland	3	1
Griekenland	2	0,5
België	2	0,5
Overige	6	6
	100	100

De opvallende berekening van Duitsland als producent van sexfilms springt meteen in het oog: een marktaandeel van bijna een derde, terwijl het land in de totale filmimport nog geen tien procent levert. Daar komt nog bij dat een aantal films via Duitsland in Nederland terechtkomen: *Das Mädchen mit dem Porno-riek* (uit Griekenland), *Reiset das rosa-rote Pferdchen* (uit de Verenigde Staten), *Inga – ich habe Lust* (uit Zweden) en bijna alle Japanse sexfilms. Vroeger zijn ook films als *Vierzig Nächte voller Sex und Tücke* (uit Argentinië) en *Unseri für die Liebe* (uit Finland) via onze oostersburen tot ons gekomen, dus nieuw zijn deze praktijken niet. In elk geval kan er geen twijfel over bestaan dat Duitsland Frankrijk als sexland nummer één heeft opgevolgd.

Voor het overige spreekt de tabel duidelijk voor zichzelf. Wel verdient de positie van de Verenigde Staten een kanttekening. De vrij talrijke sexfilms uit dit land zijn, op een grote uitzondering na, niet vervaardigd door een van de grote produktiebedrijven die bij de Motion Picture Association of America zijn aangesloten. Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat deze films ernstig afwijken van wat in de Production Code, en wat daarvan nu nog over is, aan normen en verbodsbepalingen te vinden is. Tot zover de statistiek.

Men hoeft geen Freudiaan te zijn om te beamen dat de seksualiteit een van de belangrijkste elementen van het menselijk bestaan is. Tot voor kort deden grote groepen van de bevolking het voorkomen alsof een plezierig seksleven niet meer dan een prettige bijkomstigheid is in een allereerst op kinderzegen en gezellige winteravonden afgestemd huwelijk. Van een vrouw werd verwacht dat zij een goede huishoudster en een zorgzame moeder was, dat zij kon koken en niet te vaak ziek was. Hoe zij zich in de echtelijke sponde gedroeg was af te lezen aan haar kindertal; de rest was zwijgen.

Men hoeft geen marxist te zijn om in te zien dat economische onmondigheid moet samenhangen met seksuele onmondigheid. Dit geldt, tot op zekere hoogte, voor mannen én voor vrouwen. Wat betreft de mannen: als je de hele dag zware arbeid hebt verricht ben je

1971

Sadistische films en leeftijd knelpunten

Commissie hield levendige hearing filmkeuring

Drie delegaties gaven mening

[...] Tegenstandster van de opheffing van censuur voor volwassenen was zoals gezegd de Centrale Commissie voor de Filmkeuring. De heer A. van Embden, die als voornaamste woordvoerder optrad, begon met mee te delen dat de centrale commissie niets tegen erotische films heeft, maar wel tegen de sadistische die tegenwoordig in grote aantallen ter keuring worden aangeboden. 'Enkele importeurs bieden al enige tijd sadistische films aan van een gehalte, waar zelfs wij uitermate onthutst over zijn,' aldus de heer Van Embden, die tevens directeur-generaal is van het Nederlandse Rode

Kruis. Aan het slot van de zitting verklaarde hij verder nog: 'Ik heb de indruk dat een aantal kamerleden van deze commissie niet weet over welke films het eigenlijk gaat.' [...] De KVP-er Kleisterlee vroeg: 'Zou de overgrote meerderheid van de bevolking niet evenzo afwijzen wat u afwijst? Bovendien heb ik niet de indruk dat men die films blijft aanbieden als na verloop van enige tijd de burgers geen interesse meer tonen.' [...] **Zeer vergroevend.** De heer van Embden betoogde dat er altijd afwijsbare films zullen blijven rouleren, zij het in enkele speciale bioscopen. Volgens hem werken deze films [...] zeer vergroevend op de moraal van de burgers. 'Ik dacht dat het buitengewoon verruwend zal werken. Van erotische films zie ik geen maatschappelijke gevolgen, maar de sadistische films leiden tot verruwing,' aldus de heer van Embden, die echter niet wilde zeggen dat ook een toeneming van de geweldmisdrijven een gevolg van deze films zal zijn.

[*Utrechts Nieuwsblad*, 14 januari 1971, van onze parlementaire redactie. Hierop reageerde Jan Blokker in *De Volkskrant* (16 januari) op zijn ad hominem-maniertje, zonder zelfs de naam te checken, met de column *Is Van Emden gezond?*]

1971

Voorzitter Bioscoopbond: Sex- en geweldfilm weinig populair

Ernstige kritiek op nieuwe keuringsregeling

'De sexgolf in de bioscopen is aan het teruglopen.' Dit zei voorzitter J.G. Bosman van de bioscoopbond donderdag tijdens een hearing van de Tweede- Kamercommissie, die de wetsontwerpen ter versoepeling van de controle op films behandelt. De heer Bosman noemde bezoekerscijfers over 1970, waaruit bleek dat sexfilms en geweldfilms veruit de minste bezoekers trokken.

Hij zei dit nadat de Kamerleden twee dagen naar afgekeurde films hadden gekeken, waarbij de keuringscommissie - die geselecteerd had - vooral de nadruk op geweld legde. Volgens de bioscoopbond is door deze voorstellingen 'het beeld scheefgetrokken', speciaal voor Kamerleden die zelden een bioscoop bezoeken. De heer Bosman sprak over 'spookbeelden, die de laatste dagen zijn opgeroepen.' In 1970 trok *MASH* de meeste bezoekers, ongeveer een miljoen. Daarna waren *Airport* en *Butch Cassidy and the Sundance Kid* het meest populair. Sex- en geweldfilms trekken meestal met moeite enkele tienduizenden kijkers, terwijl voor een doorsnee-bioscoopfilm honderdduizend niet overdadig veel is. [Het nieuwe wetsvoorstel] vervangt controle door de filmkeuring door het toezicht van de burgemeester, tenzij de films ter vrijwillige

keuring worden aangeboden. 'De klok wordt zestig jaar teruggezet,' zei de heer Bosman. En: 'Er zullen weer advertenties komen als: wat u in De Bosch niet mag zien, kunt u nu in Oss zien.'

Een eigen keuring door het bioscoopbedrijf werd door de heer Bosman van de hand gewezen. 'We willen niet op een stoel zitten die we verfoeien.' In de bestaande situatie is de voorzitter van de keuringscommissie 'een veel te machtige figuur', aldus de heer Bosman. Hij zei, dat veel filmverhuurders vanzelf al contact zoeken met die voorzitter.

De bioscoopfilm dient volgens hem niet meer controles te hebben dan de TV. De heer Bosman wees erop, dat in de toekomst iedereen - via een cassette - de film die hij wil zien thuis kan draaien. Ook deze ontwikkeling maakt de zware controle op de bioscopen nogal doelloos.

[De Volkskrant, 5 februari 1971. Videocassettes werden rond 1975 betaalbaar en namen daarna vooral ook in de pornosector snel een hoge vlucht.]

1971

Sexfilms mogen het land niet in

Centra krijgt bij keuring geen voet aan de grond

Vele duizenden meters seksuele perversiteiten en sadistische uitbarstingen liggen in een donkere kast bij filmverhuurkantoor Centrafilm (Scheveningen) onrustig te wachten, tot zij er uit mogen. Directeur D.J. van Leen heeft er langzamerhand genoeg van. Zes 'werkloze' filmkopieën, die hem samen 36.000 gulden kosten, verliezen hun waarde. De doorwrochte filmbezoeker lust geen oude koek. *Venus in bont*, *Pornobaby* en *Psychologie des Orgasmus* - om er drie te noemen - zijn door de Centrale Commissie voor de Filmkeuring

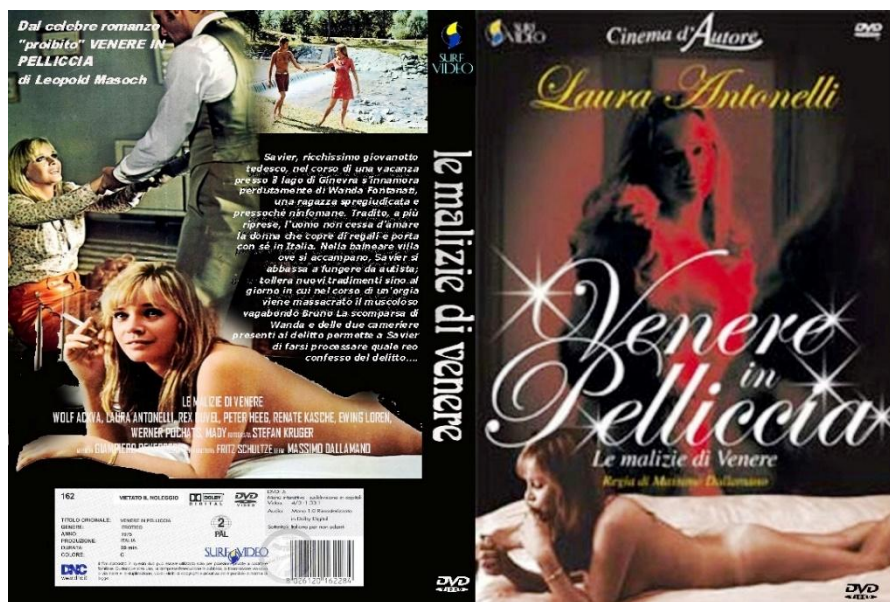
afgekeurd. Voor de heer Van Leen is het frustrerende dat niets er nu op wijst dat ze op korte termijn wel zullen worden goedgekeurd.

Psychologie des Orgasmus, 1972 (Cengtra). Niet toegelaten.

'Wij hebben er langzamerhand genoeg van, aldus de heer Van Leen (65), Dordtenaar van geboorte en sinds de schoolbanken al in het vak ("als kleine jongen liep ik dorpen af om films te vertonen"). Wij hebben genoeg van het meten van twee maten, want dat doet de

keuring.’ En hij wijst op het nu al beroemd geworden voorbeeld **Blue Movie** [die op 3 augustus eindelijk voor vertoning was toegelaten]. ‘Wat in die film gebeurt, dat had ik de heren niet eens durven aanbieden. Met veel mooie theoretische praat is *Blue Movie* door de mazen van het net gekropen. Maar mijn films worden afgekeurd, terwijl ik mijn hand ervoor in het vuur durf te steken dat ze veel minder laten zien.’

Van de rolprent *Venus in bont* [*La malizie di Venere* van Massimo Dallamano, 1969], viermaal afgekeurd [men kon in keuring en in herkeuring gaan, en de film in ‘gewijzigde samenstelling’ nogmaals aanbieden en heraanbieden; PC] wil de heer Van Leen dan wel toegeven dat er gedurfde en ook wel sadistische scènes in

voorkomen, maar de andere vijf, die de bioscoopbezoeker voorlopig ook niet zal aanschouwen, zijn volgens hem betrekkelijk onschuldig. ‘Kijk,’ zegt hij, ‘ik kan me voorstellen dat iemand, die niets gewend is, schrikt van deze films. Maar dan beweer ik altijd: zo iemand kan van buiten zien wat er in de bioscoop draait. Dus hij gaat gewoon niet.’ [Oneerlijk is het dat de TV kan doen wat ze wil.] [...] ‘Wat ons met name irriteert is, dat de lijn in de keuring geheel ontbreekt. Tegen de makers van *Blue Movie* wordt gezegd: dit keer zien we het door de vingers, maar de volgende keer nemen we het niet. Maar dat is toch een onhoudbare, onzinnige situatie. Ik ben heus de man niet, die vindt, dat alles maar moet worden goedgekeurd. Maar ik vind wel dat we moeten weten waar we ons aan moeten houden. Dan heb ik nog liever dat morgen alle sexfilms verboden worden. Dan weet je tenminste waar je aan toe bent.’

[Utrechts Nieuwsblad, 15 december 1971, van onze correspondent, eerste helft van het artikel; het stond ook in andere GPD-bladen. *Blue Movie* was door Wim Verstappen met een beroep op de menselijke conditie en onder andere het werk van Simon Vestdijk aan de keuring gepresenteerd als een existentiële studie, of iets dergelijks. Ik weet nog wel dat sommige bondsbestuurders het zeer bedenkelijk vonden dat een dergelijke films zelfs in de grootste theaters mocht draaien. Dat vonden ze toch eigenlijk beneden hun stand. Maar voor *Turks Fruit* haalde niemand zijn neus op.]

1975

‘Het wrede uitbenen - daar blijf ik mee zitten’

De Arnhemse Filmweek 1975 is wellicht de laatste waarbij de filmkeuring voor volwassenen een rol speelt. De Tweede Kamer heeft al besloten dat alle films vertoond mogen worden in het

openbaar voor personen boven de zestien jaar. In de Eerste Kamer zullen er nog wel een paar hartige woorden vallen - maar het is uiterst waarschijnlijk dat er binnenkort alleen nog leeftijdsgrenzen voor kinderen zullen worden vastgesteld en dat voor 'volwassenen' alles mag worden vertoond. In dat licht praat ik met de heer J.C. Schuller, sinds twaalf jaar voorzitter van de Centrale Commissie voor de Keuring van Films. De man die voortdurend onder vuur ligt - aan de ene kant van mensen die vinden dat er veel te veel rotzooi in de bioscopen komt, aan de andere kant van mensen die hem en de zijnen als aartsbetuttelaars beschouwen.

D'r is in die twaalf jaar veel gebeurd - in onze samenleving en dus ook in de filmkeuring. Als je ziet wat we nu toelaten voor vertoning - dat zou toen volstrekt onmogelijk zijn geweest. We waren erg gespist op bloot - nou ja, daar maakt geen mens zich nou meer druk om. Om met een van de commissieleden te spreken: toen de borst eenmaal was vrijgegeven, waren het schaamhaar en de rest alleen nog een kwestie van tijd. Nou mag u tegen ons aankijken zoals u wilt - feit is dat wij als keurders de laatste tijd ook zijn toegegroeid naar de opvatting dat de keuring voor volwassenen moet verdwijnen. [Volgen een aantal nadelen van de situatie die zal ontstaan.] Maar goed: u vraagt: waarom ben je dan toch voor het afschaffen van de keuring voor volwassenen? Omdat ik geloof dat we zo sterk zijn veranderd dat het niet anders kan. En dat bedoel ik bepaald niet negatief. Die verandering die ik de laatste twaalf jaar heb meegemaakt - ik noem dat geen afglijding, maar verruiming. [...] Sex is het probleem al lang niet meer. Het is overigens wel jammer dat er zoveel blote billen-films worden gemaakt zonder enige geest en zo weinig echte sex-films. Maar goed - voor mij begint het probleem bij het tonen van pure wreedheid, van geweld en ontmenselijking. [...] Zo'n film als *Open seasons* met Peter Fonda, waarin een mens

geestelijk volledig wordt uitgebeend - moet dat nou? Ik heb hier dezer dagen nog hooglopend gediscussieerd met Hans Saaltink, die een deel van het programma van de filmweek samenstelt, over het feit dat we *Vases de noce* [moet zijn *Vase de nocces*; modder van de bruiloft; PC] voor openbare vertoning hebben afgekeurd. Ik vind het alleen maar een opeenstapeling van zinloze wreedheid en smerigheid. Het begint al met een vent die duiven martelt en vervolgens legt-ie het aan met een varken. Saaltink vindt het een erg waardevolle film - nou, daar blijf ik met 'm van mening verschillen. [...] Wie heeft er iets aan een scène onder de kerstboom, waar een man in de hoogste opwindning raakt als zijn vrouw wordt bedolven onder de brokstukken van een door de opgetrommelde slager ter plekke geslacht stuk vee? Ik noem maar een - echt - voorbeeld.'

[*De Nieuwe Krant*, 1 oktober 1975, Erik Annema. De heer Schuller was tot bezinning gekomen, maar begreep nog steeds niet dat het niet aan hém was om te oordelen wat een andere volwassene van een film moet vinden. Deze film van Thierry Zéno bijvoorbeeld, een pure artfilm, die ik persoonlijk ook vreselijk vond, kon best gezien worden als een bittere allegorie op het lot, het verlangen naar waardering en liefde, en het gedrag van een jonge, verstandelijk beperkte, onbegrepen homo in een heterosexuele omgeving, inclusief bloedige wraakfantasieën. En die slager bij de kerstboom [dat was een heel andere film], zou dat geen over-the-top satirische bespotting van de modieuze 'vrijheden' kunnen zijn geweest, in die tijd van 'communes', de 'live performances' van ene Müller en andere gekkigheid? Daar mogen de heer Schuller en alle anderen zich over ergeren, ze kunnen het walgelijk vinden, maar ze hoeven niet te gaan kijken. Als de mensen *moeten* gaan kijken naar propagandafilms van een regiem, dan wordt het pas eng.]

Bedside motorroad, 1973 (Eurofilm). Niet toegelaten.

1976

Wet filmkeuring mist handtekening

Minister Van Agt van Justitie zal de Wet op de Filmkeuring, die waarschijnlijk nog deze maand in het Staatsblad verschijnt en binnen niet al te lange tijd van kracht zal worden, niet van zijn ministeriële handtekening voorzien. De beweegreden van Van Agt is dat dit wetsontwerp zijn handtekening niet vereist, en dat er dus ook geen sprake is van weigering.

[*De Volkskrant*, 12 november 1976.]

Filmkeuring vervangen

Justitie gaat vertoning porno-films aanpakken

De vijf procureurs-generaal in Nederland hebben besloten na 1 januari op te treden tegen het vertonen van pornografische films in bioscopen met meer dan vijftig zitplaatsen. Zij vinden dat er een 'intolerabele schaalvergroting' heeft plaatsgevonden van porno-voorstellingen. Ook als de Wet op de Filmkeuring van kracht wordt en de keuringscommissie geen bemoeienis meer heeft met films voor volwassenen, zullen porno-films niet getolereerd worden. Het Openbaar Ministerie formeert dan een team van deskundigen, dat moet uitmaken wat porno is. Krijgt een film dat predicaat, dan wordt hij in beslag genomen op grond van de zedelijkheidswetgeving.

Dat stelt, namens zijn collega's, procureur-generaal mr. J.P. Hustinx. Het PvdA Tweede Kamerlid mevrouw mr. R.M. Haas-Berger, dat samen met haar fractiegenoot drs. J.J. Voogd het initiatiefwetsvoorstel op de Filmkeuring eind 1975 door de Eerste en Tweede Kamer loodste, noemde de plannen van de vijf PG's 'in strijd met de wet die is aangenomen'.

‘Het riekt er naar dat de commissie voor de filmkeuring via een achterdeurtje weer in het leven wordt geroepen,’ aldus mevr. Haas. [...] Procureur-generaal Hustinx meent evenwel, dat het verdwijnen van de filmkeuring voor mensen boven de zestien jaar niets te maken heeft met de vertoning van porno-films. Daar is een wijziging van de zedelijkheidswetgeving voor nodig. Vandaar dat een bioscoop-exploitant volgens de letter van de wet in overtreding is als hij een porno-film draait, ook al maakt hij volstrekt duidelijk wat de betalende bezoeker van de film te verwachten heeft. Volgens Hustinx heeft het Openbaar Ministerie zich aan de letter van de wet te houden en kan de rechter beoordelen wat wel of niet kan.

[De Volkskrant, 27 december 1976, Art Verburg.]

1973, EuroCentra. Niet toegelaten.

1976

Bioscoopstoelen

[...] Maar later, als de kennelijke overcapaciteit bij Justitie dat toelaat, komen ook de kleinere filmzalen aan de beurt. Regering en parlement mogen toezicht op films voor volwassenen niet meer nodig vinden, Justitie weet hun beslissingen wel ongedaan te maken. Een actie om overal pornografisch geachte films te weren zet de klok veel verder terug dan het halve jaar van procureur-generaal mr. Hunstinx. Al veel jaren worden vertoningen van sexfilms in kleine zalen ongemoeid gelaten. Die situatie werd door afschaffing van de filmkeuring in feite geaccepteerd. Maar het wettelijke sluitstuk - wijziging van het onhanteerbare strafwetartikel over de 'eerbaarheid' - ontbrak door een weigerende houding van minister Van Agt (en zijn voorganger Polak die 'geen belangstelling' zei te hebben). Justitie is nu op het bizarre idee gekomen een achterhoedegevecht te beginnen, kennelijk in de illusie dat kabinet en parlement nu ineens wel bereid zullen zijn om overheidsbetutteling te accepteren. Hopelijk worden de heren snel in de realiteit van 1976 teruggeleid, zodat al dat gesjouw met bioscoopstoelen niet nodig is.

[De Volkskrant, Ten Geleide, 27 december 1976.]

1977

Bioscoopbond denkt over proefproces

De Nederlandse Bioscoopbond overweegt een aantal proefprocessen uit te lokken met betrekking tot het besluit van de vijf procureurs-generaal de vertoning van pornofilms te verbieden in theaters met meer dan 50 zitplaatsen. Volgens de heer J.Th. van

Taalingen, directeur van de Bond, blijft de bioscoop weinig anders meer over, nu het ernaar uitziet dat het parlement op korte termijn niets aan de zaak kan veranderen. Hij doelde erop, dat de Kamerleden Voogd, Haas-Berger en Kosto (allen PvdA) er niet in geslaagd zijn minister Van Agt te bewegen een einde te maken aan de actie van de procureurs-generaal. [...] Inmiddels hebben alle leden van de bond het advies van de heer van Taalingen opgevolgd de vertonning van pornofilms voorlopig te staken. De bioscopen die regelmatig dit soort films op het scherm brachten, zijn weer overgeschakeld op de wat zachtere sex.

[*Utrechts Nieuwsblad*, 7 januari 1977 (ANP).]

1973, EuroCentra. **Niet toegelaten**. Van na 1973 had EuroCentra geen foto's meer die zijn afgekeurd. Dit plaatje leek me wel symbolisch voor het einde..

1977

Koningin heeft wetsvoorstel op de filmkeuring ondertekend

Koningin Juliana heeft haar handtekening geplaatst onder het omstreden wetsontwerp op de filmvertoningen, dat door het parlement aanvaard is. Het ontwerp moet nu nog door een betrokken lid van het kabinet ondertekend worden, waarna het, via publicatie in de Staatscourant, formeel wetskracht krijgt.

[*Utrechts Nieuwsblad*, 8 januari 1977 (ANP).]

Porno-film moet proefproces uitlokken

[...] De film *Deep throat* is al eerder in Amsterdam vertoond, maar trok de belangstelling van de justitie pas toen een officier van Justitie in Maastricht hem in beslag liet nemen. De film draait deze week in de theaters *Parisien* en *Centraal* aan de Nieuwendijk. In het laatste theater heeft bioscoopdirecteur C.H. Kleyn het aantal stoelen terug laten brengen tot 49 om te zien hoe de justitie reageert; het andere theater houdt zijn vaste 180 zitplaatsen. 'Het belachelijke van de maatregelen wordt hiermee aangetoond,' aldus Kleyn, 'want beide bioscopen zijn in hetzelfde gebouw ondergebracht en hebben één kassa. Het zou dan wel in de een mogen en in de ander niet.'

[*De Volkskrant*, 16 februari 1977.]

Senaat verwerpt straf pornofilms

De Eerste Kamer wil dat minister Van Agt (Justitie) bewerkstelligt, dat bioscoopexploitanten die pornofilms draaien, niet langer vervolgd worden. De strafrechtelijke vervolging moet worden opgeschort totdat er nieuwe wettelijke voorzieningen zijn. De Senaat deed deze

uitspraak dinsdag aan de hand van een motie, die door D'66-senator Schwarz was ingediend. De motie werd met 36 tegen 26 stemmen aangenomen. Hij werd gesteund door de fracties van PvdA, D'66, PPR, CPN en VVD.

[...] Zo lang dat artikel [240 WvS] niet op de helling is gezet, verklaarde de minister, kan het openbaar ministerie ingrijpen. 'Het is onze plicht en taak om de wetten des lands te handhaven,' zei hij. Dat gebeurt lang niet altijd, zo werd in de Senaat opgemerkt. Immers met de wet in de hand kan de justitie ook optreden tegen aborteurs. 'Dat gebeurt naar de mate van het mogelijke,' zo verweerde Van Agt zich.

[De Volkskrant, 2 maart 1977.]

1977

Filmkeuring per 1 juli opgeheven

Op 1 juli aanstaande is de Centrale Commissie voor de Filmkeuring definitief opgeheven. Ook de bevoegdheid van burgemeesters om openbare filmvertoningen te verbieden wordt ingetrokken. Het daartoe strekkende initiatiefwetsontwerp is na door de Staten-Generaal te zijn aanvaard nu ook door de Koningin bekrachtigd. Minister De Gaay Fortman van Binnenlandse Zaken heeft de leden van de Commissie inmiddels dank gezegd voor de bewezen diensten. Er komt een nieuw systeem van keuring voor jeugdigen. Voor volwassenen bedoelde films kunnen na 1 juli zonder meer de bioscoop in.

[De Volkskrant, 3 juni 1977.]

22 augustus 1974 week 34
23e jaargang
Uitgeverij Ariadne bv. Een samenwerking van Kluwer en Wegener
Postbus 6360, Burgemeester Riebelstraat 70, Amsterdam
Redactie en advertenties: Telefoon 020 138444
Administratie: Kluwer Deventer, Telefoon 05709-74411, Postbus 23.

MMD
Ariadne marketing reklame promotion

Sluikreklame vies woord voor below-the-Cine reklame

Je kunt de laatste weken geen krant of tijdschrift openslaan zonder geconfronteerd te worden met een artikel over sluikreklame. Het is een onderwerp dat de gemoeiden bezig houdt, hoewel nog niemand er in geslaagd is precies te definiëren wat sluikreklame nu eigenlijk is. Behalve dat het een veel minder aardig woord is dan „pluggen“. Of „versieren“. Of „sponsoren“. Begrippen die associëren met „handige jongens“, wat een redelijk positieve klank heeft, terwijl „sluik“ grinst aan het misdadige. Wat onterecht is, want in feite gaat het hier alleen maar om reclame die zich onttrekt aan de hardnekkig als „gangbaar“ vastgehouden 15 pct-regels. Om „below-the-line“-reklame, dus, die zich soms letterlijk onder de gordel afspeelt, getuige deze Coke-reklame in „Alicia“, de nieuwste film van Pim en Wim, die volgende maand in première gaat. (Zie pag. 23/25 en achterpagina).

Belangrijkste artikelen uit de buitenlandse vakliteratuur

- **MARKETING:** Vraagtekens bij nieuwe Chrysler-strategie – Sirene eisen aan toekomstige verkopers – Ook verkopers hebben een levenscyclus (pag. 11 en 13)
- **PUBLIC RELATIONS:** Public Relations op multinational niveau – PK en de overgang van behuiste naar sympathiemarkt (pag. 15)
- **DISTRIBUTIE:** De relatie prijs/prestatie als concurrentiemiddel tussen eigen merk en fabrikantenmerken (pag. 19)
- **TRENDS & MARKTCILFERS:** Modetrends op ingeriemarkt – De Amerikaanse boekenmarkt – Zoet en zout gebak in W.Duitland (pag. 21)

Story in platenbiz

Het weekblad Story (laatste oplagecijfer: 671.500) gaat grammofoonplaten uitbrengen onder eigen Story-label. In de tweede helft van september komt de eerste plaat uit met songs van The Cats. Het wordt een LP die voor f 14,95 zal worden verkocht in platenwinkels. Om de platenactiviteit te pousieren wordt een grote campagne gevoerd die is ontworpen door reclamebureau NPO in Den Haag. De platen worden op de markt gebracht in samenwerking met Bovema in Haarlem. Het plan is om iedere twee maanden een nieuwe LP op de markt te brengen van Story, in samenwerking met de grammofoonplatenmaatschappijen. Van de eerste plaat van The Cats zijn bijna 100.000 exemplaren gemaakt.

Jurriaan Schrofer naar Total Design

Grafisch ontwerper Jurriaan Schrofer treedt per 1 september toe tot de associatie Total Design, als partner van Wim Crowwel, Ben Bos en Hans Wierda. Meer „Nieuw & Anders“ op pag. 28, 29, 30.

● **De toekomst van het reclamebureau** Pag. 2

● **Tape is tv-medium bij uitstek** Pag. 6/7

● **Najaarsdrukte op het account-front** Pag. 8

● **Merchandising wordt professioneel** Pag. 26/27

22 AUG 1974 • 008403

Het oneigenlijke gebruik van een flesje [Cola was not amused] in de film *Alicia* (1974) van Pim & Wim lokte in *Ariadne* een artikel over sponsoring van speelfilms uit. Dat toont de tijdgeest van toen treffend aan.

1977

Boete na vertoning film Deep Throat

De Maastrichtse rechtbank heeft de Bioscoop-Maatschappij Palace in Maastricht wegens vertoning van de harde pornofilm *Deep throat* in een van de theaters in de stad conform de eis van officier van justitie mr. R. Ficq veroordeeld tot een boete van vijfduizend gulden. Tevens werd de eveneens verlangde inbeslagneming van de in Maastricht gebruikte kopie ingewilligd. [...] De rechtbank ziet [nu art. 240 WvS nog bestaat] geen andere mogelijkheid dan toepassing.

[De Volkskrant, 8 september 1977. Dit is nog geen vijftig jaar geleden.]

Rechtbank wil studie naar porno-opvatting

De rechtbank in Amsterdam wil een deskundige of een instelling een onderzoek laten instellen naar de opvattingen van het Nederlandse volk over pornografie in de bioscopen. Dit heeft de rechtbank donderdagmorgen beslist in het proefproces over de film *Deep Throat*, dat de Nederlandse Bioscoopbond heeft uitgelokt. De officier van justitie, mr. F. von Meyenfeldt, eiste veertien dagen geleden een voorwaardelijke boete van vijfduizend gulden tegen de vennootschap Flora-theater wegens de vertoning van de film in de bioscoop Parisien in Amsterdam. De zaak is nu terugverwezen naar de rechter-commissaris. Deze zal nagaan of een persoon of instelling 'op wetenschappelijk verantwoorde wijze' een onderzoek kan instellen. [...] De rechtbank vindt dat zij, los van het bestaan van een filmkeuringscommissie, tot taak heeft in een strafzaak over pornografie te onderzoeken of de inhoud van een film strijdig is met de 'eerbaarheid als algemeen begrip', volgens 'de bij een belangrijke

meerderheid van het Nederlandse volk op dit punt levende opvattingen'.

[De Volkskrant, 7 oktober 1977.]

Porno-onderzoek is onmogelijk

De aanstootgevendheid van pornofilms als *Deep Throat* kan niet wetenschappelijk verantwoord worden onderzocht. Tot die conclusie is de Amsterdamse rechter-commissaris mr. F.H. van Gijn gekomen in antwoord op de vraag van de rechtbank te bekijken of zo'n onderzoek in het kader van het proefproces over *Deep Throat* mogelijk is. In afwachting van het antwoord werd het in oktober door de Bioscoopbond uitgelokte proces geschorst. Nu zal het 19 januari worden hervat.

[...] Prof. dr. W. Buikhuizen [een geraadpleegde adviseur] vraagt zich af voor wie de steekproef representatief moet zijn, voor de potentiële pornofilmgangers of voor het Nederlandse volk, dus ook voor degenen die anders nooit naar de film zouden gaan kijken. Het grootste probleem vindt de hoogleraar de test te ontwikkelen, waarmee kan worden vastgesteld in welke mate iets strijdig is met de eerbaarheid. Voorzover hem bekend is er geen bruikbaar instrument op dit gebied.

[De Volkskrant, 22 december 1977. Bij de hervatting van het proces bleef het openbaar ministerie bij de eis van een voorwaardelijke boete. De rechter bepaalde echter nu dat de vertoning geen strafbaar feit was geweest. De officier van justitie ging in hoger beroep. Het Amsterdamse gerechtshof bevestigde echter op 22 juni 1978 de vrijspraak door de rechtbank. De procureur ging hierover in cassatie bij de Hoge Raad.]

1978

Pornofilms mogen van Hoge Raad

De vertoning van pornofilms is niet aanstotelijk voor de eerbaarheid als de vertoning uitsluitend toegankelijk is voor bezoekers van achttien jaar en ouder en als de bezoekers van tevoren op ondubbelzinnige manier zijn gewaarschuwd voor wat ze te zien krijgen. Dat heeft de Hoge Raad dinsdag uitgesproken in zijn arrest in het proefproces over de Amerikaanse pornofilm *Deep Throat*.

[*De Volkskrant*, 29 november 1978. Afgezien van die 18 in plaats van 16 jaar was dit het einde van de discussie. Hierna kwam het verzet van feministen tegen porno en van Turken tegen onwelgevallige passages in films, maar dat is een ander verhaal. De filmkeuring was voorlopig opgelost. Rond 1985 waren pornofilms op 35mm nergens meer te zien. De videotheken tierden welig.]

Heavy load (1975), 1978, Gofilex. Darby Lloyd Raines, Jamie Gillis.

Persoonlijke Epiloog

Ik heb de afsluiting van het dossier Filmkeuring niet van nabij meegemaakt. In 1975 ben ik tot een soort van bezinning gekomen. Na ruim vier jaar bij de Bioscoopbond te hebben gewerkt, met veel plezier, drong het definitief tot me door dat mijn invloed op het beleid nul komma nul was. Dat was logisch en terecht, voor een zo jonge, onervaren nieuwkomer die opeens in die wereld was opgedoken (zoals ik trouwens ook bij de filmpers een vreemde eend in de bijt bleef). Ik geloof dat ik wel een steentje heb bijgedragen aan de moderniteit binnen de Bond en aan de relatie met de pers in het bijzonder. Maar ik begreep dat, ook al zou ik directeur zijn geworden, na vele jaren trouwe dienst, mijn invloed zeer klein zou blijven. Het beleid werd bepaald, zoals dat op zichzelf ook hoort in het bedrijfsleven, door de grote concerns (tevens de grote contributiebetalers), die bovendien voor een deel Amerikaanse eigenaren hadden en die vaak onderling botsende belangen hadden. De rol van de Bond werd steeds kleiner, de toestand van de kleine verhuurders en exploitanten steeds benarder, al werden ze nog beschermd door allerlei reglementen, inspraak en waarborgen in Bondsverband. Tussen 1960 en 1968 daalde het bioscoopbezoek in Nederland van 55 tot 27 miljoen. Ook de progressieve landelijke filmpers had weinig oog voor die toestand, hoewel toch ook hun eigen boterham indirect werd betaald door modale bioscoopexploitanten en hun publiek. De sociale rol van de bioscoop als lokaal vermaakscentrum in alle gemeenten, groot en klein, moest na de komst in alle huiskamers van de televisie opnieuw uitgevonden worden, en dat was bijzonder moeilijk, in alle landen. Na het pensioen van de heer Bosman als voorzitter - hij was een man met visie en gezag, die bij de overheid

gehoor vond - zag ik weinig mobiliteit aankomen binnen de branche, die in de kern nog zeer ouderwets en hiërarchisch was. Daarom begon ik al in 1975 in mijn vrije tijd aan een cursus tolk-vertaler Engels bij de Leidse Onderwijsinstellingen, met op zaterdag praktijklessen in Leiden. Die cursus heb ik overigens niet afgemaakt, maar ik wilde weg uit de filmwereld.

Bij mijn afscheid kregen mijn vrouw en ik een etentje aangeboden met Cor Koppies en zijn vrouw. Enkele jaren later schonk Frans van den Berg me alle coupures en afgekeurde filmfoto's die Euro-Centrafilm van de filmkeuring had teruggekregen na de opheffing van die keuring (en ook van Euro-Centrafilm). Hij wist dat ik er goed op zou passen. En met Wim van Roosmalen heb ik nog jaren incidenteel contact gehad. Ook van hem heb ik veel affiches en vitrinefoto's ontvangen. Voor de rest was het: tabé, bioscoopwezen!

Hulst, eind 1978

In 1976 ben ik vertrokken naar Van de Meeberg & Voorhoeve, een PR-adviesbureau in Den Haag (later Wassenaar), waar ik vier jaar account executive was. Vervolgens ben ik vier jaar hoofd PR en Persvoorlichting bij de NOS geweest. Ik vermeld dit hier om te verklaren waarom ik in de jaren 1977-1980, toen ik dus weg was uit filmland, sporadisch heb meegewerkt aan het blad *Skoop*, vooral in de vorm van 'notities uit de provincie' (onder mijn pseudoniem Constant Janssen, zo heette mijn opa van moederskant). Met deze activiteit ik natuurlijk meteen gestopt toen ik bij de publieke omroep ging werken. Nog weer later, toen ik directeur was van het NIBUD, ben ik tijdens de laatste jaren van het bestaan van de Bioscoopbond enkele jaren een van de drie externe leden geweest van de vijfkoppige Commissie Nieuwe Zaken, met ongeveer vier zittingen per jaar. Daar kwam ik bekende gezichten tegen, die even oud waren geworden als ikzelf. Na het NIBUD werd ik free lance vertaler (iets wat ik er op beperkte schaal al bij deed) en sindsdien ben ik helemaal vrij om op *Memory Lane* rond te lopen.

Peter Cuijpers,
17 juni 2019